

Дўстлик кутубхонаси

СССР халқлари шеърияти

Олег Шестинский

ДУСТЛАРИМГА

Шеърлар ва дoston

ТОШКВНТ—1981

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти

P2
Ш50

РЕДКОЛЛЕГИЯ

С. О. Азимов, Ё. Б. Бойқобилов, И. Ғафуров, Ҳамид Ғулом, З. И. Есенбоев, В. Й. Зоҳидов, Зулфия, М. Қўшжонов, Мирмуҳсин, Н. Сафаров, Р. А. Сафаров, Р. Файзий, П. Шермуҳамедов, О. Ёқубов, К. Яшин (редколлегия раҳбари).

Сайёр таржимаси

Шестинский Олег.

Дўстларимга: Шеърлар ва дoston. Ред. кол. :...
К. Яшин (редкол. раҳбари; Сайёр тарж.—Т. Адабиёт ва санъат нашр., 1981. 160 б.—(Дўстлик кутубхонаси).

Ушбу китобга таниқли рус шоири Олег Шестинскийнинг танланган шеърлари жамланди. Унда Улуғ Ватан уруши фидойилари, Ленинград қамали қаҳрамонлари, дўстлик, қардошлик туйғулари, ажойиб замонамиз, тинчлик учун кураш туйғулари тараннум этилади.

«Михаил Петровнинг саргузашти» дostonида эса немис-фашист босқинчилари келтирган офат, уруш ва уруш туфайли саргардон бўлган одамлар тақдир қаламга олинди.

Шестинский О. Друзьям: Стихи и поэма

P2

Ш 70402—193
М 352 (04)—81 124—81 4702010200

© Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат
нашриёти, 1981 й.

МОНОЛОГ

XX аср қони,
XX аср манглай тери
Кўзимни тиндирар.

XX аср қони
XX аср манглай тери
Қалбимда олий ҳис ундирар.
Кўзларим тинганча,

Соғимнинг соврилган кулини кўраман.

Жонсиз она қўлларидан
Гўдагин олганча олға юраман.
Гўдакни кўтариб

Куррани айландим,

Мозамбик ерида ёлланган

аскарни пойладим.

Ер узра бораман, гўдакни эҳтиёт этаман.

Сим тутган яланглик Африка

ерига етаман.

Асфальтда юраман, юраман қумда ҳам, тўлқиндан...

Каханда фашистнинг қолдиғи

тош отар яқиндан.

Мен ёлғиз эмасман, Вьетнамда қамишзор тўқайда,

Аскарлар бошингни силайди, эй одам боласи;

Сахий ер зайтундан тутади мева

Қадоқ қўл кончилар эркалар сева-сева

Баджаҳл Ирландлик яраси боғлиқ

Сени ўтлоққа чорлар қилгин деб

вақти чоғлиқ.

XX аср қони

Кўр қилар мени,

XX аср қони

Зўр қилар мени.

Лекин мен хотиржам

биламан оқибатин

Лекин мен хотиржам

биламан саховатин.

Хибин конларидан Кузбасс қазилмасига қадар —

Бутун мамлакат

Ҳақиқат курашига

Этилгандир сафарбар.

Новокузнецк домпаси бўй чўзган кўкка.

Фашизм қонли йўлин чиқарган

йўққа!

Сибирь қора кўмири — у оқ кўнгил

пахлавон,

Оёғининг остида ирқчилик бўлар яксон!

XX аср манглай тери

Кўзларимни тиндирар.

XX аср манглай тери

Қалбимда олий ҳис ундирар.

Кузбассда юрибман,

Дарёдай ҳайқириб оқмоқда пўлат.

Комбайн қўпорар кўмир қатламин...

Барқарор ва мангу,

Биз буюк қудрат!

Кузбасс ишчисининг фикрин хатладим,

Кончи Путрадан

ЦК аъзоси Ештокингача булар ҳақиқат.

* * *

Бутун бўлса,
Дейман ҳар нарса:
Олма бўлса —
Бўлсин у бўлиқ:
Ҳис бўлса гар —
Бут, яхлит, тўлиқ;
Агар ўлим бўлса
Умринг тўлиқ яшагач келса!

Яшаб кўрдим, ўйнаб, гоҳ чалғиб
Ярим-ёрти, алаҳсиб, қалқиб.
Сўқмоқдан югурдим, йўлдан юз буриб...
Айландим, буларда, маънин кам кўриб.

Бобом
Кенгликларни қилди васият;
Унинг умр йўлдоши, оппоқ соч
Бундоқ кенгликлардан чекиб азият,
Эзгу орзуларни қолдирган мерос.

Булар шунчаки гап —
На фол, на эртақ;
Бобом алдамаган,
Бувим ҳам асло.
Рус бўлиб туғилмоқ бор экан аммо
Шу бир ҳис мен билан яшаса керак.

Агар шундай бўлмаса удум —
Билмадим,
Умрим тонг бўлиб кулмасди.
Ахир Куликов жангдан ўтдим;
Байрогим Берлинда ҳилпирамасди.

1929 ЙИЛ 28 ЯНВАРДА

Мен тугилдим...
Худди ўша кун
Волковица — Украинада
Қишлоқ Советининг
Аъзосидан хун
Олдилар қулоқлар туриб панада.
Мен тугилдим...
Жульфеда ясмин гулларди
Германияда қуюқлашарди қора булутлар.
Душманига таҳлика солиб.
Берлини титратди
Дўнг манглай Тельман.
Мен тугилдим...
Нарком қилди элчини қабул;
Босмачилар билан жангга кетди жангчилар.
Апшерондан нефть отилди мўл;
Ўлим аста одимларди
Маяковскийга қараб.
Воқеалар, туйгулар туйгуси қайнаб,
Мен билан бешиқдан турди сафма-саф,
Алҳол мен
Бошқача яшай олмасдим.

* * *

Қайга учиб кетар булбуллар,
Июнь тугаганда кетади қайга?
Ким кўрган уларни,
Хўш, қайда улар
Юлдуз қандай қилиб сўнар тўқайда?

Июлда майсалар ўсар бар бериб,
Замбуруг, малина лиқ тўла ўрмон,
Ёзиниг нафасидан ҳаводай эриб,
Беқис қўшиқчи кетдийкан қайн?

Ё аччиқ бир дардга чалиндимикан,
Илоҳий кучидан айрилдими ё,
Дон келтир деб унга ялиндимикан,
Булбулхон, заҳарли чимрилдими ё?

Балки куйламоқчи эди кузгача
Севгига мубтало, севгига шайдо.
Булбулхон, дил берган бўлса ўзгага,
Қўшиқча нафрати бўлдими пайдо?

Балки назарлардан қолган кулбада,
Қайдаки сув каби бўза ичилар,
Қизилиштон билан ичарми бода
Тенгсиз талантига кафан бичилар?

Булбулга монандмас менинг овозим,
Оддийдир ҳаётим, гоҳ қўпол, тахир.

**Узоқ җиш тунида бор илтимосим,
Уйғон, бир бўйингни кўрайин тақдир!**

**Тушимга кириб кел шовқининг солиб,
Шон-шухрат таратиб келгин жаранглаб...
Куйлай оламанми июлда қолиб,
Куйлай оламанми қалбларни англаб!**

ОНАМГА

Ажралган кунимдан онавзорда
Қанча узоқлашиб кетганим сари,
Шунда бир нимада гувоҳим бордай,
Умидвор кутаман қутлуғ хабаринг.
Менга ўзгаларнинг ёт нигоҳида,
Ва ё мен ҳақимда очса гар оғиз...
Худо ҳаққи, боқиб қўйгин гоҳида
Мени балолар-ла қолдирма ёлғиз.

ОНАМ ТУҒИЛГАН 14 МАЙ КУНИДА

Тонг билан қутлайман сени, онажон,
Гүё тириксан деб ўйга толаман.
Гүё ҳар галгидек учиб мен томон,
Елкамдан қучганинг сезиб қоламан.

Яхмалак кўчкиндан бўлганча холи,
Қор сокин оқимин итқитиб нари,
Қўлимиз — азалий инсон хаёли —
Кўзни қамаштирар кўзгу сингари;

Қарқуноқ инда солади шовқин,
Ўйга қайтганидан шод у ниҳоят.
Шошқалоқ, май каби сермавж завқин
Ҳис билан жуфтига чулдирар ғоят!

Мўъжизага бепарқ тура олмайсан,
Ҳеч бир куч қўёлмас сени уйғотиб.
У дунё қаъридан кўраолмайсан
Қалин тош остида жимгина ётиб.

Сайёра сайёра билан учрашар
Иилда бир айланиб ўз ўқи аро.
Бизнинг орамизда бир лаҳза яшар,
Бир махфий боғланиш бўлади пайдо.

Сен билан юлдуздек учрашдикми ё?
Билмадим, ё меҳр кучимикан бу,
Шу кун фикрим ўзи чинми ё рўё
Сеники кабини мендаги туйғу.

* * *

Йигит мени шалоқ қайиқда
Олиб ўтар тонгда у ёнга.
Дўстга эмас, қиз ҳам қаёқда,
Келганим йўқ она маконга.

Оппоқ тошлар қия қирғоқда
Чангалзорда қуш ини қатор.
Олдимда йўл олди қучоққа
Йўл бўйида сельпо ва мозор.

Булут сузиб юрар бетиним,
Қўнғир ерлар ястаниб ётар.
Света Николаевна — менинг хотиним,
Бу томонга ёзмайди хатлар.

Яшар эдим, аввал севиб-севилиб
Мен шаҳарлик кучим бетакрор.
Қилич тигли йўлда сайр қилиб
Утганим бор тунлар неча бор.

Ҳеч бир нарса кеч эмас ҳали
Бормаяпман офатга юриб.
Бўздек қуши кўж қучар, балли,—
Сувда яшаш кўнглига уриб.

Қирқ ёшим бу,— чиндан кўп эмас,
Ҳуштак чалиб куйламоғим бор.
Гўё йўл бошида турибман, шу бас,
Йўлимнинг охири бўлмагай зинҳор.

* * *

Қандай қуриларди ҳаётим,
Агар онам ўлмаган бўлса
Яшаётган бўлса уйимда.
Ўзгача бўларди, ўзгача.

Мен бунчалар сарсон бўлмасдим,
Бунча кеккаймасдим,
Бунча серзарда.
Ахир бу учлик — пучлик
Не-не алам чекдим шулар туфайли.

Онам бўлганида тергарди мени,
Терлаган ойнани сидирган каби,
Кўрмоқ учун кузнинг узоқ яллиғин.

Ҳаёт йўлларидан юрар эдим очилиб,
Йўлларда хотиржам суҳбат қулардим.
Инсонни ўрғатардим.
Бошим қотиб ҳозиргидай югурмас эдим,
Суяниб нуқсонларим қўлтиқтаёғига
Нафасим қисилганча.

ҚИШЛОҚҚА, АЛЕКСАНДР РЕШЕТОВГА ХАТ

Деразанг ёнида якка туп сирень,
Тепалик ва мажпунтол.
Тегирмоннинг захдан девори хол-хол...
Эслайсанми, кундуз кутган эдинг сен.
Шарбат ичиб,
Ташладик сўнг сувга тўр.
Кўнгилхушлик қилдик овлаб оқбалиқ.
Урмонни айландим,
Пойимда қалин қор гўёки момиқ
Юрган йўлларимда менга бўлди жўр.
Уша кун сен менга этдинг мўлу кўл
Унча-бунча эмас,
Табиат эҳсон:
Топ-тоза сувга ҳам боқдим ногихон,
Бинафша нусха гул — сирень чўзди қўл.
Харсанг тош салқини,
Читтак қўшиғи...
Чол каби қаттиққўл,
Соқоли ўсиқ,
Серзаҳмат ҳаётда не кўрмадинг сен.
Қалбан жангчи,
Асли ернинг ошиғи.
Бизга яшаш, яшаш...
Уйқудир ўлим.
Оҳ, нега аввалроқ таниш бўлмадик,
Биламиз бир-бирни жуда кам, жуда,
Яқинроқ бўлмоқдан қиламиз ҳадик.
Қучоқлашдик асрий қарагай ости.

**Ортиқча хушомад этмай, этмай ор.
Нақадар ажойиб,
Тенг қадам босдик,
Бирлаштирди бизни
Россия, баҳор.**

ЯАККО РУГОЕВГА

Мадридда қуяр ёмгир,
Шеър таржима этаман...
Ладогага етаман,
Кўзимда у ёнбағир.

Карелча сенинг сиймонг
Таржима этмоқ осон.
Ёмгир бош узра тинмай
Шаррос қуяркан ҳамон.

Бунда ўзгача чалғу,
Тоғ шамоли шовқини.
Тополмайман қани у
Қўлларингнинг завқини.

Яратмоқдаман қайта
Урмон, қишлоқ, ўтлоғинг.
Қилмоқдаман таржима
Сени, азиз ўртоғим.

Кўз ўнгимда ботқоқ ҳам
Чивинлар қоқар қанот
Утиб кетди Дон Кихот...
Юраги тўла алам.

БОЛГАР СИЁСИЙ КОМИССАРИ ПЕНЧО САВОВ ХОТИРАСИГА

Сўзлашармиз дегандим жуда
Боғда тушлик маҳали қониб...
Шапканг турар ойна ичида
Музей ичра юлдузи ёниб.

Уйлагандим, эман бочкадан
Вино олиб кўза тўлдириб...
Лабларингда энди сўз қотган,
Тунни мангу кўзга тўлдириб.

Денгизда сузардинг беаёв
Виною оловни тенг ютиб.
Сиёсий комиссар Пенчо Савов
Турмабсан-ку сен мени кутиб.

Алам шуки, ҳаёт жумбоқ фол,
Шошиласан, етолмайсан, йўқ...
Бош эгибди дўстга мажнунтол,
Энди бирга айтмаймиз қўшиқ.

Кечикканим гаш этди дилни
Кунлар аро вақт тополмадим.
Учрашганда очиб кўнгилни
Дўст қалбини иситолмадим.

Каштан шамдек ёнади ёнда,
Беҳилар ҳам уйқуда бу он.
Балким у Кюстенди томонда
Кенжасига бўлгандир меҳмон?

Қишлоқда бўлмадим мен ҳали,
Асалнинг бўйини тотмадим.
Меҳмонга келганим маҳали
Қайгадир кетган у, топмадим?

Балки, аввалгидек салмоқлаб
Ҳар галгидай терлаган, ишчан,
Олиб келмоқдадир қучоқлаб
Эрмаги эшакка у пичан?

ЛУИС КОРВАЛАН ТУТҚУН ВУЛГАН ЖОЙ ЯҚИНИДА

...Океан атрофин кезаман,
Оёғим остида тўлқинлар
Лойқа сув кўпигин сезаман
Тубида чағир тош ҳўл қумлар.

Океан атрофин кезаман,
Бу ўнгим, аслоки туш эмас.
Тўлқинлар келишин сезаман,
Тутқул Досон оролидан, бас.

— Айт-чи, тўлқин, яширма, айт сўз,
Соғломми,
Е дардчил, кўрдингми?
Тутқун кийимида у маҳбус,
Ях сувнинг ёнида турдимми?

— Айт-чи тўлқин яширмай мендан,
Ҳамон ўтлимикан нигоҳи,
Антарктида музликларидан
Изгириллар эсгандай гоҳи?

...Океан атрофин кезаман,
Унсиз олиб чиқар тўлқинлар
Лойқани суришин сезаман,
Тубида чағир тош, ҳўл қумлар.

ЕШ ҚҰМИҚЛАР БИЛАН

Анвар Аджиевга

Еш құмиқлар билан мен Махачқалға четида,
Қиттак-қиттак қилардим ётиб гилам бетида;

Меҳмоннавоз мезбон ҳам аста қиларди суҳбат,
Оғзига ташлаб-ташлаб кишмиш навбатма-навбат.

Тақсимчаларда хил-хил шўр денгизнинг тортиғи.
Денгиз қисқичбақаси... ҳатто балиқ уруғи...

Вақт кетиб, уйга қайтиш навбати ҳам келарди,
Мезбон бармоғин қошда тутиб имо қиларди —

Шунда сапчиб келдилар икки ёнимга қатор,
Еш маъбуддай келишган икки құмиқ қоматдор.

Ноқулай сезиб ўзни:

Дейман: «Дўстлар кузатманг!

Меҳмонхона бир қадам, денгиз мана, узатманг».

«Биласанми,—

Дедилар,—

Қоядир бу ёнбағир

Дайдиб адашган бўлса бечора битта қашқир,

Одамларни чўчитиб инграб югурса ҳарён...

Йўқ, сени ёлғиз йўлга қўйиб бўлмайди меҳмон!»

«Биласанми,—

Дедилар,—

Қай бир ойна ёнида

Кўриб қолсанг аёлни сочини ўрган оннда...
Тикилиб қолсанг агар, эри ханжар сугирар...
Иўқ, меҳмон нега энди ёлғиз йўлларда юрар!»

«Биласанми,—

Дедилар,—

Бўлдинг қадрли меҳмон,

Иўлда бирдан бир қадаҳ ичмоқни этдинг
паймон...

Хўш, қай эшик қоқасан? Қайда аза,

қайда тўй?»

«Иўқ,— дедилар баробар,— бу шаштингдан

қайт, қўй!»

Еш қўмиқлар мисоли ёш бургутдай туришди,

Тувги Махачқалъада менга ҳамроҳ юришди.

Ой нурида сочлари ялтирарди мис каби,

Иккисин қомати ҳам нурда бир текис каби.

Қашқирни учратмадим, очилмади ойна ҳам,

Май ичмоқ хаёли ҳам банди этмади каллам.

Эски вокзал сингари ноқулай меҳмонхона,

Ёлғиз кошона бўлди мен фақирга у яна.

«На илож, Кавказ — Кавказ...»

Каспийга мен жўровоз...

Кўрпани устга тортдим,

кигиз чакмонга қиёс.

* * *

Онеганинг пушти тошларига
Қадимда одамлар сурат туширган:
Ингичка оёқ турналарни,
Қориндор балиқларни,
Бугиларни чапдаст шохлари билан...
Қадимги одамлар ҳаётларин буларсиз этмасди
тасаввур.

Мен қоялар бўйлаб юрдим,
Суратларга тикилдим қайта
Ўйладим: «Нега йўқ аёллар,
Мунчоққина маммаси сўргичлари,
Танларида олтинланган туклари,
Титраб турган бўлиқ сонлари?..
Наҳот ўтмиш одамлари ҳаётни уларсиз этган
тасаввур?»

Севгилим,
Сочлари ортида тўлганган,
Шимолдай совуққон кўз боқишлари,
Тонги мойчечак баргидек лаблари нафис,
Мен ҳам қадим овчиларга ўхшаб
Тошга сенинг суратингни солмаган бўлар эдим,
Чунки эпчил анқовлар
Ўтган чоғи тикмаси деб сенга кўзларин.

* * *

... Хўшлашамиз кўприкда.

Қўшиқдан

Дарё усти кўприк
Буқри, сер тўсиш,
Ипак майса тебранади қирғоқда,
Усмир бола каби уятчан тусим,
Сузиб келяпман сенга, шу ёққа.

Аёлга хос айёрликдан асар йўқ,
Одамни сеҳрлаб қўйгудек бетинг.
Қишлоқ кўпригида ифбатга тўлиқ
Камалак устида тургандай эдинг.

О, ҳаётда чалғиш, бўлар бесамар,
Ҳаёт заҳматлари нақадар оқил.
Бахтлигимиз иккимиз гоят, нақадар,
Бир онлик эмас бу, бир умрлик, бил.

Йўқ, йўқ, бир умрга!
Ҳаммаси мангу —
Табассум, ҳаттоки юрак титроғи.
Кимки алдар экан бераҳмдир у,
Алдаган номарддир севишган чоғи.

Емғирнинг иши ҳам мангу узилмас,
Бутазор нам ҳиди бир умр анқир.
Абадий нафислик асло бузилмас,
Сўнмас кўприкдаги нилуфар ахир.

★ ★ ★

Утган ёшлик бўлар энди намоён
Камалак рангида жим-жим товланар...
Бежецкда Тавядай мулойим жонон
Эртак гўзалидай шўх оловланар.

Уйчан борар эдим ёлгиз шаҳарда,
Унгимда — ўйимда ўзим туш кўриб,
Тоғтерак олтинмас экан саҳарда —
Ям-яшил эканин билдим хуш кўриб,

Совуқ нур ўйнарди намхуш ҳавода,
Хаёлдай эшилиб ҳаво ўрарди.
Бахт авжи
Бир майини сирли навода
Кўксимда базминини шитоб қуларди.

Бостирма кўчалар қаро тунсифат
Қичқирдинг қалб тўла қўрқинч, ҳаяжон:
«Эй, ҳилол туслигим, шаҳрим сериффат,
Ёқимтой Бежецким, қани, тез уйғон!»

Уткинчи бир кимса дейди:
«Бебошлар!..»
Кўнглида этади бизни бир ёқлик.
Вужудим қамрайди аччиқ оташлар
Ҳаётим гўё шу бир онга боғлиқ.

Наҳотки барчаси тез унут бўлса,
Ариқ лабидаги ўша субҳидам.
Хайрлашув чоғи олинган бўса,
Эзиб ёғаетган эзма ёмғир ҳам.

ПУШКИН КИШИНЕВДА

Гуноҳкор ер узра Пушкин сояси,
Ҳамда молдаванча зангори осмон...
Нақшинкор кўзада, ё раббим, кулиб
Менга май узатар молдаван жонон.

Тушунайман бугун ўзимга ўзим,
Акаслар баргида саргайган мавсум.
Узумлар товланар ширага тўлиб,
Дераза раҳида ғужум ва ғужум.
Узоқ тикилишиб қолар аёллар,
Кузнинг тўқинлигини кўриб уларда,
Тортиниш ниқобин юлиб кулар-да,
Бағрига тортади мени хаёллар.
Ҳеч кутилмаганда эш бўлиб меҳмон.
Қўлида ҳассасини ўйнатиб чунон,
Жингалак соч Пушкин Лизага шошар...
У йиғирма ёшда.

У ҳамон озгин.

Амиоки шиддатли, эмас у сўлгин,
Қизни кулдираркан, ўзи ҳам тошар.
У отда лўлилар тўдасини йўқлар,
Лўли қизни билан май ичиб йиғлар,
Турна қаторини кузатар кўкда,
Псков ботқоқларини ёдга олади,
Юраги вужудга ларза солади,
Шимол ўғлини энди севинчи йўқдай.
Камситган кимсани кечирмас тайини,
Лек ҳозирча асрар уни тақдири.

У ўққа тутади очиқ манглайин
Наридан ўтади тегмай нақ бири.
Дастлабки дуэлдан чекади озор...
Юзига бўзариб чиқиб келар дард.
От тайёр.
Туёғи сачратади гард...

Сўнги дуэлгача ҳали фурсат бор.

ТОЛЕДОДАН ХАТ

1. Дарахтлар сингари

Дарахтлардай

Чекиб ҳижрон ва алам

Заминда яшамоқ бизлар учун туш.

Қувонч келтиролмас набиралар ҳам

Зулмат ичра қолган кексалик нохуш.

Зайтун япроқлари ҳарён сочилар

Мевасини қушлар чўқир завқ билан.

Тоғ эмани, ожизсан шу қадар.

Қирғий парвозингни тўхтатолмайсан.

Сен кўрасан бефарқ зайтун мевасин

Шахт билан қоқ тумшуқ юлаётганин.

Қора қушлар доим шундоқ ҳаммаси

Яралгандир тунда кўкрак тилгани.

Сен кўриб қоласан кўпикдай пастда

Зайтун тавасидан жилға оқнишин.

Саргайиб қолади сўнгра у аста

Сўниб ҳам боради яшаш хоҳиши.

Суғуролмас, аммо вазмин илдизин

Тоғ эмани келиб беролмас кўмак.

Борган сари гамгин, аянчли юзи,

Баҳорий кенгликда нечун гул тугмак.

Толедода тоғ ён бағрида бугун

О, азизам! Менга бўлди-ку ошкор:

**Ёруғ кун кўрмаймиз, асло ёруғ кун,
Ўлгандан кейин ҳам севмасмиз зинҳор.**

2. Тахо қиргоғида кезаман...

**Тахо қиргоғида кезаман.
Малла ранг тоғларнинг пойида
Қушча сендай йиғлар,
Чиганоқ увиллар мунг оҳангида.**

**Бахтли бўл мен билан сен мангу
Ҳеч бўлмаса бир оз бахтли бўл,
Нима бўпти, баланд-пастдир у,
Даладан ҳам ўтади-ку йўл.**

**Едимда бир ширин боқининг
Бағримни қамрайди у қийноқ
Шайтонларнинг балки хоҳиши,
Истагидир айбсиз яшамоқ.**

3. Чиндан ҳам бизларга яхши...

**Чиндан ҳам бизларга яхши, бу рост гап,
Бирга бўлмоқ, ўрмон ёқалаб юрмоқ.
Мана япроқлар ҳам учмоқда саф-саф
Ерга ёйилмоқда капалакдай, боқ.**

**Бизга бахш этилган одатий кунлар,
Фақат байрам кунлар айирар бизни.
Эмас у қандайдир сирли тугунлар,
Тақдирнинг бизларга тикилган кўзи.**

**Сабр қил, қарайлик бунга бепарво,
Боққандай зулматдан бизга юлдузлар.
Кичик байрамларнинг қанчасин зеро
Ҳали ер юзида очмадик бизлар.**

**Кетиб бормоқдаман йўлсиз ва изсиз.
Жим кетиб боряпман, аммо қалб сўзлар.
Толедодан аяқиб турар қиш ҳиссиз,
Рутубатга тўла аёзли ислар.**

**Азнзим, андуҳни қўяйлик асли,
Тотайлик ҳаётнинг шодмонлигини.
Байрам этайлик биз эрта куз фасли,
Урмон ва далалар тўкинлигини.**

**Баҳорий малла ранг қуёш остида,
Кел, байрам қилайлик билиб-билмай биз.
Қарқиноқ зорини ини қасдида
Ҳамда сенинг сўнгги кунинг, ҳазонрез.**

★ ★ ★

Ўрмонда ҳукмрон сокинлик,
Ўрмонда на сас бор, не шовқин.
Тулука челакнинг тагига тегиб
Қарағат терганинг қўзғатар завқин.

Осойишта, тинч яшадим,
Кунларим билмади ҳаловат.
Олхўридай тунларим тим-тим,
Тушларим ҳам жуда аломат.

Кўраяпман, ана хотиним
Чангалзордан ўтмоқда осон,
Бир шингил мевани ботиниб
Узатади менга ноғиҳон.

Хотингинам... кўп юрдим тойиб...
Уруш-жанжал ҳаммаси қолди.
Бўлолмадим севгига лойиқ,
Аммоки у севди, севолди.

Сокин кузда ногоҳ туриб жим,
Яшамабман дейман беҳуда,
Севаман мен ўшани жуда—
У аёлни — номи хотиним.

СИМА

Кўрганман
жанг майдонида у
Пиширганин қанчалар бўтқа...
Бошда мина портлаб қолди-ю,
От ҳуркиди чақнаган ўтга.

Мина излар ажал етгани,
Энди керак бўлмайди таом.
Старшина гўрга кетганди —
Полк ўғлимиз Вася ҳам тамом.

Кўрдим,
Дуся билан иккиси
Қон қўлларин қор-музга артиб,
Жангчиларнинг
Инақ ўн иккисин
Олиб чиқди майдондан тортиб.

Юзларида йўқ ҳали ажин,
Тарам сочин ҳеч ким тутмаган,
Ўз сўқмоғи йўқ ҳали, бу чин,
Севгилисин бошлаб ўтмаган.

Ногоҳ уни камситса биров
Ўксиб-ўксиб йиғласа қат-қат
Помкомвзвод ўртоқ Дьяков
Хўрлагани хўрлар бешафқат.

Помкомвзвод эркалаб:
«Қиязим»,
Жангдан уни асрарди нари.
Еқасида яшил барг изи
Қўша япроқ турган сингари.

...Сима билан чой ичиб,
Елгиз,
Уйларимда яшар бир гумон.
Бунча эрта қаримаса қиз,
Дейман, севмас эдим ҳеч қачон.
Дўстим менинг, ҳарбий комиссар,
Отам тенги келса ҳам ўзи,—
Дуч келганда қизга ҳар сафар
Бахт топгандай чақнарни кўзи.

Этигини тортиб оёққа
Шитоб билан қадамин ташлар.
«Ваничка» деб
Босиб қучоққа,
Юзларига тикилиб яшнар.

Ишқи
Қалбга лим-лим тўлганди,
Севгин
Асраш уволдан увол.

Менда ҳам бир шундай бўлганди,
Бир гал шундай бўлса эҳтимол.

* * *

Улар оролга сузиб келдилар
Ошпоқ мовут елкан остида,
Албатта моторнинг шовқини йўқ эди,
Улар ўн саккизга кирган эдилар,
Қорамағиз, бақувват, мулойим, сертабассум,
Энг муҳими, муҳаббатга мубтало!

Орол улар ҳаётида ўзи бир боб эди,
Балки, боб ҳам эмасдир...
Оролда гуллар чаман эди,
Печак гул, ё қулупнай
Оёққа ўзи илашарди.
Улар қайиқдан олишди
Нон, помидор, консервалар
Ва бир оз хижолатда вино ҳам...
Улар олдга юришди, тўқайзорлар ичига,
Қизилчаларни босиб,
Нега кулишларини ўзлари сезмай,
Елка туртишиб...
Уларни нима кутар?
Бахт келтирувчи тунми,
Ё қувонч олиб келадиган, тун?
Мен ўйланиб қолдим —
Қанчалар бошқа-бошқа нарса
Бахт ва қувонч.
Қувонч — дил сиёҳлигига айланиши мумкин,
Бахт-чи — ҳеч қачон,
Ҳеч нимага айланмайди,

Ўзлигича қолади.

Қурбақалар огир, аммо хушнуд сакрашар,

Ўлимга маҳкум чивин қўнади

қўлларимга ;

Кўз ўнгимда кўмилган уруш ертўлалари,

Декчада қайнар балиқ

иси тутиб ҳар ённи...

Булар бари ҳаёт, ердаги ҳалол ҳаёт.

Улар чакалакзор оралаб кетишди.

Ердаги ҳаётдан гўё олислаб,

Босиб кирмоқ бўлишарди

Бахтнинг қирғоқларига,

«Майли, уриниб кўринг,— дердим мен,—

Бу йўлдан одамларнинг кўписи ўтмоқ бўлар,

Балким, сизга ёр бўлар омад...»

Улар ҳамон чакалакзордан боришарди,

Мен нима ҳақда ўйлаганимни билмай,

Елкалари елкаларига урилиб кетганда,

Учқунлар сачрагандай бўларди майсаларга,

Аммо нам эди гиёҳлар,

Улар ёниб кетмасди.

* * *

Ешим қанча ўтгани сари
Она юртим қадрли шунча:
Ун ёшимда
 уни танидим;
Йигирма бешимда —
 тушундим қалбин;
Қирқимда —
 билдим, йўқ менга усиз ҳаёт.
...Ер билан видолашув куним етганда,
Мени узоқ тутиб турар бу Ер юзида
Она ерга муҳаббат.

УША ЖОЙДА

Уша жойда,
Эски оғайним Лёнька
Печка қураар қаср каби бенуқсон.
Эшигин қарс ёпар, кафт қўйиб унга:
«Қани уй бекаси, тузат дастурхон!»

Уша жойда,
Тунда сап-сарик қилол
Яшил ўт устида сирғаниб ўтар.
Ишимга ҳассосдай бесас, безавол
Беванинг кўксини лабларим ўпар.

Уша жойда,
Ширин ва ҳамда ҳуштаб
Хамир, хамиртуруш, ёғ ҳиди анқир.
Матриёна қабрида хамирни муштлаб.
Ноп ёпур на; черков ёнида ажлр.

Уша жойда,
Ялангликдан мен аста
Ўтаркан, жалага қолиб кетгандим,
Ёгоч уйга кирдим, пурдай бир даста
Малина шохиға сажда этгандим.

Уша жойда,
Жуда мен чанқоқ эдим!—
Қарор этдим, у уй сари йўл олдим.
Уйланмоқчи эдим, мен бўйдоқ эдим,
Нега уйланганим билмай ҳам қолдим...

Яна асл җолга җайтмоқ чоғидир,
Дастлабки содда ўша чоғларга.
Йўлларда дайди моқ юрак доғидир,
Умрим бекор кетар җайси ёқларга.

Олдимга җарайман кета-кетганча:
Арча ўсиб турар сигмай җучоққа.
Боши кўкларгача етмасин җанча
Турган дўнглигидан кетмайди тоққа.

* * *

Қуш инини тузатолмайман,
Егоч йўниш келмас қўлимдан,
Эскиди у, сўз айтолмайман
Оқ қайинда турар йўлимда.

Ғалвир бўлиб кетибди, кўрдим,
Илма-тешик томида тахта...
Аммо инга қуш келиб кирди,
Баҳор чоғи
Жуфт топган вақтда.

Шохдан шохга тинмади сакраб,
Қуролмаслар ахир улар ин.
Мўлтирашиб агрофга қараб
Май кунлари олмадилар тин.

Менинг қўшним, Евсей дурадгор,
Ҳашоратга келсин деб қиргин,
Ҳовлига ин илди беш қатор,
Қушлар бунда бўлсин деб тургун.

Аммо қушлар тушмас у боққа,
Атрофидан учиб ўтарлар.
Қўнишади мен турган ёққа,
Хотирани дилда тутарлар.

Менда кечар ўзгача бир ўй:
Бу қандай ҳис ин ва оқ қайин?

**Ўз-ўзимга саволим тайин:
Нимаси-ла қадрдон бу уй?
Совуқ қотдим, оч қолганим бор,
Яқинларим йўқотиб қатор,**

**Талвасада қалб ёнди ёмон.
Анча бўлди сенда турмайман,
Тош зинангни қўмсайман ҳамон.
Тирик онам билан юргайман.**

**Қанот ёзиб кузнинг субҳига...
Қушлар яна учиб кетарлар.
Африканинг нилий уфқига
Юртимнинг хуш бўйин элтарлар.**

КУЗ ШОХ БИЛАН ЧЕРТДИ ДЕРАЗАМ

Куз шох билан чертди деразам...

Ҳаёт ажойиб...

Оролча куз қилиғидан нон увоғига ўхшар,
Қарқуноқ ини бўм-бўш, кимсасиз кўшкдай.

Ҳаёт ажойиб...

Бодрезакнинг ол меваси, қишга маржон тақибди,
Япроқлар таянади майсани деб абадий.

Ҳаёт ажойиб...

Қиш қушлари ўрмонга ёйилибди беташвиш,
Ҳар тўнкани тахт атаб кўтармоқдалар қий-чув.

Ҳаёт ажойиб...

Балиқлар кўл сувида ялқовланиб ётишар.

Чиганоқ қопқачаси қисилган, ўлим олдидаги лабдай.

Ҳаёт ажойиб...

Куз шох билан чертди деразам...

Е М Ғ И Р Д А

Урмон кузда паришон,
Битта ҳам қуш йўқ.
Оқ қайин турар нимжон
Сочлари юлуқ-чўзиқ.
Булут ортидамас кун —
Узга юртларга мафтун
Тоғларда қилар ўйин
Ўғай бола каби ёт
Унинг онаси, ҳайҳот,
Ташлаб кетгандай макон.
Ювиқсизу тарақсиз
Унутилмас сўроқсиз
Бўм-бўш энди дастурхон.

* * *

Мовий рангни унутамиз тез
Ҳашаматли улкан шаҳарда —
Бирор ранг йўқ боқсак агарда
Мовий рангни унутамиз тез.

Кўзим бирдан ёришиб кетди,
Ёшликдаги мовийлик қайтди.
Кўзга арча
Қор сепган пайти
Кўзим бирдан ёришиб кетди.

Шу кўкликни олсамми сўраб,
Келаётган қувноқ апрелда
Шаҳарликлар ҳизрдай ўраб
Боқишарди менга бир хилда
Шу кўкликни олсамми сўраб.

* * *

Сахий ёмғир олқишдай
Туюлар ёш шоирга!
Билсайди бир боқишда
Мақтов шунчаки бир гап!

Мақтов тинмай ёғару
Булутдай қоплар бошин,
Ииллар сувдай оқару
Ҳисобга қўшмас тошин.—

Бўлмоқ зарур юз чандон
Бепарвою беписанд,
Олқиш ёғмай қолган он
Бўлмоқ зарур шеърга банд.

* * *

Кузда тахир бодрезак,
Кузда тахир бодрезак
Қизил томчиси шохда,
Лабим теккизолмайман.

Қишда қор супуради,
Улар айланар музга,
Шамол тебраниб тўймас
Тунда қор уюмларда.

Мевалар қишдан чиқар,
Музи эриб кетади —
Муз билан тахири ҳам
Шираси ҳам оқади.

Балки мен ҳам бодрезак,
Ҳамма синовдан ўтиб,
Ўзгаргум...
Айнан қандай
Бунн юрагим айтар.

УЛГАНЛАРГА ҲАЙКАЛ ЙЎҚ...

Интербригада қаҳрамонларига ҳайкал қўйилган эмас
На руҳдану на метин ва на-да мармар тошдан
Брунет шаҳри ёнида, Гвадаррам тоғларида.
Ахир ҳайкал-ку, осмон гумбази—
Ахир ҳайкал-ку, азим қоялар
Ахир ҳайкал-ку, тик қарағайлар,
Ахир ҳайкал-ку, дўлана туплари,
Ахир мен ҳам ҳайкал-ку,
Ғамгин ва боши эгик,
Зотан шавкатли қаҳрамонлар хоки узра
Одамдан то юлдузларгача
Қотиб қолган ҳайкал эмасми.

ВОЛОНТЕРЛАР ҲАҚИДА ҚУШИҚ

**Мадрид атрофида сокинлик ҳозир,
Тунгача шивалаб ёгади ёмғир...
Бунда жанг қилган волонтерларга,
Буйруқ бор, қайтишга она ерларга.**

**Қишки зайтунлари тизилиб ёввош,
Уларнинг изидан эгилиб турган...
Кимдир аскарларга бўлган бўлса бош,
Кейинроқ кўплари бўлдилар қурбон.**

**Мадрид атрофида сокинлик ҳозир,
Тунгача шивалаб ёгади ёмғир...
Бунда уруш қилган волонтерларга
Буйрилган, қайтишга она ерларга.**

**У оғир дамларда қурбон бўлган ким,
Буйруқни тая олмай ётишибди жим.
Дўстлик тепалигин, зайтунни топиб
Ҳар гал куз келади кўрпасин ёпиб.**

**Шундан яширмайман чекканим ҳижрон,
Кўз ўнгимда кезиб Ельнада ўрмон —
Бу ерлар занглаган қурол маскани —
Топиб олдим қизил юлдуз каскани.**

НОВАБРАДА ИСПАНИЯДА

**Испания. Новабрда сўлий бошлар атиргуллар,
Иссиқ ёмғир шувалар, иситар юмшоқ қуёш,
Утлар яшилланади Карелда майдагидек;
Сегови ён бағрида куйган қўнғир адирда
Жингалак жуи қўзилар маърашиб ўтлаб юрар,
Худди Арманистоннинг Гегам тоғидагидек.**

**Аммо шу сеҳр тўла зангори кўк остида
Бутун ҳаётим билан,
Узимнинг қирқ ёшдаги умрим бутунига
Ўтган илон изи қишлоқ йўлларини
Таёқ излари деб ўйлаб қоламан,
Бу соғлом юрт танасига тушган зарб дея;
Араванинг шалдирашидан
Кўкка қараб тикка ўрлаган
Чумчуқ галаси
Ҳали халқ қалбида сўнмаган урушнинг,
Менга визиллаган осколкалари бўлиб кўринди.**

БИР ИСПАННИНГ ДЕГ'АНИ...

Петроградлик бўламан, деди испаниялик...
Бу дийдордан қувондим,
Дўстликка қалбим боғлиқ.

У қамал вақтигача Ленинградда яшабди,
Омск бўсағасида — кейин ризқин ошабди.
Болаликдан хотирда бирдан аскар босиши,
Фидойи, тап тортмаслар — пиёданинг хос иши.

Гамгин навбат туришлар ризқ деб, қўйиб гинани
Қора кучлар томондан олинган Гатчинани.

Рости, бир-биримизга жуда ҳам оз гап қотдик,
Дилда безовталиқдан шошибгина саф тортдик,
Қизиқ, кутилмаганда юз берди шунда ҳолат
Енимизда бир кимса —
Айлакарди аломат...

Кетди менинг тенгдошим, ҳатто ортига боқмай,
«Ҳаммаси жойида» деб...
Хайрлашаркан ёқмай.

Мен бу оддий жумлани қайтарар эдим такрор
Гўё кашф этгандайман, унда менга ишонч бор.

Бу қандай ишонч ўзи, ҳали этмам тасаввур,
Аммо шу қисқа жумла бахш этади ёруғ нур.

Барселон тупроғида яшар оқ соч ўғлонлар,
Петроград томонда яшаганлар қачонлар.

* * *

Дўстларимга дарвоза очдим,
Остонада очдим қучоғим.
Руснинг оддий удумин сочдим
Гурлаб кетди кўнгил ўчоғим.

Мен ҳаётга бепарқ шахс эмас,
Тонгдай ёрқин боқаман ҳалол.
— Мана, сенга қалбим очиқ, бас,
Қалбингга не мойил бўлса ол.

* * *

**Саргайиб турибди тақир яланглик,
Ҳаттоки бир дона гиёҳи йўқ ер,
Бунда қор ясабди пасту баландлик,
Пасти қор остида, тепалик тақир.**

**Аммо табиатда темир интизом,
Қатъийлик бор экан оддий тупроқда.
Қиш қаҳри ўтибди, изи йўқ тамом,
Қийғос гул унибди текис ўтлоқда.
Ҳаётга товлансин бори меҳримиз,
Яшаш не энтикиб, унумсиз, арзон.
Шундай экан ахир сахий Еримиз,
Шундай Ерга агар бўлсак биз фарзанд.**

* * *

Ладога гүзаллиги...
Май ойида кўчган камалак,
Бунда тундай сирли яхмалак,
Гуллар иси эсади андак.
Емғир ёғар тинмай туну кун.
Рябинадан ясаб чамбарак
Қушлар гужгон солишар шовқин.

Менга аён: ҳаммаси шартли,
Аmmo бири гоят ибратли,
Бўлган эди менга бир паноҳ
Оғир кунда. Бу қутлуг даргоҳ!

Яшаш бу кун ажойиботдай
Тепаликлар узра ушбу кўл.
Бунда орол, ўрмон, мовий йўл...
Етимларни асрар ҳаётдай...
Шоҳона қасрдан... шу маъқул!

* * *

Шукр, Ерда яшаш ўзи бир ҳикмат,
Йўқликними ё борлиқни фарқ этиб.
Ижод эса бизга берилган ҳиммат...
Тунни ёритгандай юлдуз ярқ этиб.

Йўлим ҳали қанча бўлмасин узун,
Қанча сўқмоқ босмай, қанча-қанча йўл.
Шукр, бу Дунёни кўрганим учун,
Шукр, ҳаёт мени айлади қабул!

* * *

Уйлаб кўринг:
Яшамоқнинг ўзи бахт-ку билсангиз.
Уйлаб кўринг:
Ижод этмоқ ўзи бахт-ку билсангиз.

Бахт тўкис бўлиши мумкин яна ҳам,
Агар сиз одил бўлсангиз.

* * *

Беринг менга бир дона танга —

Гадони бир соат этай хотиржам.

Беринг менга бир ҳовуч бугдой,

Бир кунга очликнинг олдини олай.

Беринг менга лоақал бир дўст,

Яшайин бир умр хотиржам.

* * *

Ҳаётимни агар кўрсам чамалаб,
Табиий бир ҳолни кўраман аниқ...
Ҳеч ишни қилмадим бир нав — амаллаб:
Нимага қўл урсам бахтимга боғлиқ.

Бари бўлиб ўтди, қувонч ва алам
Рақиблар — бургуту
Дўстлар оддий қуш...
Уч қайта айланиб келса-да олам,
Ушбу тақдиримни кўрар эдим хуш.

Покдомон яшадим ўзимдан кетмай,
Агар бермоқ мумкин бўлса танбеҳ гоҳ.
Гоҳи қуналаримнинг қадрига етмай,
Умр қисқа экан, бўлмабман огоҳ.

Аммо тақдиримда йўқ ҳеч ким ҳаққи:
Кўп нарса бор дейман бут бисотимда:
Қурбақанинг бетин, сўнгсиз вақ-вақи,
Булбулнинг хониши қолди ёдимда.

Қалбим чарчоғини сезмадим аён,
Умрим бошидаёқ мени билганлар
Йўлимни ёрғиб турди ёнма-ён.
Бойчечак,
 мевалар,
 ёрқин жилғалар...

ЎЗ КИТОБИМ УСТИДАГИ ҲИЛАР

— Дўстгинам, розиман бу китобингдан,
Ижодда ўзингни росмана тоблаб,
Қамал ҳақидаги рост жавобингдан
Етуклик кунгача ёзибсан бошлаб.

...Мен эсам уч сўзни оламан ёдга,
Ҳаётимда уч сўз ёзганман гўё.
Уни уста ўйган нақ умрбодга
Қабр тошида у турар доимо.

Шу учта сўз билан танидим ўзим
Ўзимни атадим даврга туташ...
Шаҳидлар бошида қиламан таъзим,
Лозимдир фарзандлик бурчини ўташ.

Варақлар япроқдай кетарлар тўзиб
Қабр тоши мангу — бунга иқрорман.
Уларга сафдошман, улугмас ўзим,
Уша улугларнинг ёнида борман.—

«Акалар, опалар, ётнинг хотиржам...»

БИРИНЧИ УҚИТУВЧИМ

Таисия Ивановна Глатких, сизни
Эслайман, эдингиз йигирма ёшда.
У йилни тасаввур қилинг бир бошдан,
Уруш йилдан аввал тинч йилимизни.

Таисия Ивановна Глатких, унда
Ўйлаб ҳам кўрмаган эдингиз балки,
Бизга кўзингиздан таратиб ёлқин,
Қилсин дея ҳисоб, ёзувни удда,
Фақат этдим деманг шуларни талқин,
Юракка ва онга киргансиз кундай.

Одампарварликка сиз эдингиз дарс
Мен уни олганман ўзингиздан қарз,
Етиб қолганимда касал шамоллаб,
Сиздан ҳар дақиқа сўрса-да ҳисоб,
Ўқиб берардингиз мен учун китоб,
Қайтардингиз уйга дарсни тамомлаб.

Борардик кўплашиб биз тир томонга,
Буржуйни мўлжаллаб тегсам нишонга,
Эркалар эдингиз: «Яшавор мерган!»
Эртаси не бўлар ўйлаб ётмадим,
Эртаси
Ҳеч кимни қўрқиб сотмадим.
Менмай акаларга чин
ёрдам берган.
Турмуш ҳикмати-ю, ҳаёт омили,

Табиат қонуни, нажот омили,
Эта олгани йўқ бизни кашф

сурур.

Бизни синовига ташлади замон,
Англадик не яхши ва нима ёмон
Сиздан тинглаб буни қилганмиз шукур.
Урушдан аввалги суратга боқиб,
Марсданми, тутундан олайми

топиб,

Қанчангиз қолгансиз айтинг жон сақлаб!
Бирингиз совуқдан бўлдингиз ҳалок,
Бошқангиз тўп ўти айлади чок-чок
Ленинград учун тузини оқлаб.

Бизлар кўпни кўрдик, кўп йўлни ўтдик,
Аччиқ қисмат, умид, йўқотиш, ҳуқуқ —
Ҳаммасин елкада ўзимиз тутдик,
Дўстлар зиммасига юкламадиқ йўқ;

Нимага эришган,
Не қилган бўлсак
Тинчлик деб,

Ватан деб,

шунча йўл босиб.

Буюк эътиқодга келтирмадик шак,
Сиз бизга сингдирган ҳисга муносиб.

★ ★ ★

Ғалаба ҳам ғалабамас ҳали,
Тўлган чоғинг кучга бетаққос,
Душманингни келмасдан гали,
Душманингни йиқитсанг поққос.

Мажақланган бўлсанг-да агар,
Ҳимоясиз, мажолсиз, ночор,
Қийматли дўсту биродар
Йўқотилган бўлса бетакрор,

Туриб олсанг шунда ҳам дурқун
Ота олсанг заминга илдиз —
Уша сенга зафар тўла кун,
Ғалабадан порлаган юлдуз.

* * *

Устюжка шаҳри эсимда,
Ёнида — бор эди бир қишлоқ.
Сомон шопиришар изимда
Отмасидан ҳали тонг оппоқ.

Ҳали мен бир ниҳол боламан,
Паншаха қатори бор бўйим,
Атрофга югуриб қоламан,
Деҳқонга кўрсатиб бир ўйин.

Товланади сап-сарик сомон
Асалдай мавжланар ёнимда,
Боққанда киргизар танга жон, —
Кўз қувнар қараган онимда!

Қалдиргоч учади осмонда,
Келтирмас ёмғирнинг дарагин.
Тапирлар не кўча томонда
Тойчоқлар чопишар, қарагин.

Йигитлар — эманнинг ниҳоли,
Қизчалар — сарвқомат мажнунтол.
Ҳаётимнинг зарра хаёли
Хаёлимдан бўлар битта фол.

Муҳими, мен Руснинг боласи,
Бола чоқдан сутимни оқлаб
Россиянинг ёрқин даласин
Тасаввурда қолганман сақлаб.

ЮРИЙ ГАГАРИНГА

Она-Ерим!

Мағрурлансанг арзир —

ўглинг этди парвоз.

Она-Ерим!

Биринчи бор қайтиб келди инсон

Ўз уйига — Ер куррасига

этигидан артиб қўйди

ўзга сайёра чангин...

Гуллар очилинг!

Она-Ерин хуш бўйини тотсин азамат.

Қиргоққа лабба-лаб оққан сувлар овозига бўлинг

жўр!

Сайёрамиз гул қизлари,

Қаҳрамонга йўлланг табассум...

* * *

Емгир ҳам ҳўл, қор ҳам ҳўл жуда,
Қўзиқорин чиқди потирлаб.
Бутун борлиқ эрийди сувда
Лой йўлларни қолдим хотирлаб.

Шундай кунда ўчмади ўтим
Такрорлайман туйғумни хурсанд.
Ҳаёт измин,
Мен маҳкам тутдим,
Яшайшман ҳаётга пайванд.

* * *

Мени заҳарлашди Ғарбий Берлинда,
Бундан буёқ қуриб борасиз кунда,
Чунки қочиб кетди ёзувчингиз А.
Б. йўлга ҳозирлик кўраркан шошиб,
Чет эл газетида турар қатнашиб,
Россияни этиб тамом шарманда.

Етти ёт нонига интилганлар ким,
Ғарбликнинг мағизи ширин эканми...
Ким ночор, тугаган бўлса кечирдим,
Кечирмайман сотқин нонин егани.

Ғарбда ёллангани эркалашди боз —
Юмшоқ тўшак, сермой таом беришди.
Нималар ёзишди, бўш ётар қоғоз,
Қани Россияни лол этган асар?
Халқни тутқинликнинг қул бандаси деб,
Ёшларни ичкилик кушандаси деб,
Деб золим қамчиндан шеърят титрар?

Ўз халқин хўрлаган омадли бўлмас,
Куч йиғиб тик турган қоматли бўлмас —
Тахт эмас тоғгани, бебахт у безбет
Ёзувчи Б! Юкни ортингу кўчинг...
Заҳар йиғинг, сиз эй, айёр мунаққид...

**Пайгамбар эмасман, ярамайман ҳам,
Аmmo сиз эслайсиз ҳали, йўқ шубҳам,
Юртдан олиб кетган йўлни бир замон.
Сотқинга оламда макон қайдайди,
Сизни бир сўз билан аташар дайди.
Сизники бўлмайди
на ер, на осмон...**

СЛАВЯНЛАР

Йиллар ўтган сайин аниқ ва равшан,
Келажак уфқига боқар эканман,
Славян эканим тоширади шан
Тобора тиниқроқ ҳисга эгаман.

Кўзимда қуёшнинг нури бор экан,
Дўстлар эшигини қоқмай кираман.
Болгар ё македон барқарор экан,
Варшавалик билан аҳил юраман.

Исбот эта олмас турқи бузуқлар,
Қанча доноликни этмасин даъво,
Деёлмас тақдиран улар узуқлар
Славян кўнглига сололмас гавго.

Болқон ерларида тутган жон билан,
Хатин фожиаси, Висладаги жанг,
Россия аталган буюк ном билан
Боғланиб бормоқда илдизлар таранг!

Сўзлар сеҳри билан эмас, биз азал,
Тақдиримиз боғлиқ, гарчи юрт турли,
Жангларда тобланиб, топганмиз зафар,
Тинчлик ва жангда ҳам бўлган бу бирлик.

Чиндан ҳам бу сира эмас ажиб ҳол,
Тақдир курашида пишган яқинлик.
Дунё халқларига тилайди иқбол:
Мўллик, сахийлик ва одамохунлик.

* * *

Рассом Вл. Ветрогонскийга

Оҳ, қанчалар ёниш, ўрганиш
Шаробини ичмоқ бизга фарз.
Санъатда бор ахир юрт таниш —
Унда голиб яшамоқлик қарз.

Биласан-ку ўзинг, биродар,
Қисматимиз бу даргоҳда чин.
Қувват бўлар бизга ирода,
Ғуруримиз манглайда ажин.

Ғуруримиз ҳали боладек
Кулмоқликни тутганмиз ёдда.
Ғийбат кезса ҳамки ноладек
Метиндекмиз биз қаноатда.

Қалбга яна не экан ҳузур
Ҳаёт, мардлик, оқ тонгдан бўлак...
Рус санъати бизники — шукур!
Дунё кўрки бизники, демак!

ВАЛЕНТИН СОРОКИНГА

Вязьма ёнидаги кўз илғамас кенг дала,
Афсонавий асрлар бугун унда яшайди.
Кутузов ва Барклай де Толлилар у палла
Аскарни этиб қабул, деди душман қақшайди.

Бу ерлар қадимданоқ кўркамликни касб этган,
Москвага келарди автобус одам тўлиб,
Йўлда бир қаср турар ғишти тўкилиб кетган,
У ўтган асрларга қад тутган гувоҳ бўлиб.

Йўқ, далада кўринмас оддий кўзга ҳеч нарса,
Кенгликларда ҳеч нарса бирдан бўлмайди пайдо.
Қишлоқда кўриш мумкин агарда нари борса,
Қизил ғишдан қурилган қадимий бирор бино.

Аmmo бу кенгликларда сир бор эди ғалати,
Нимадир унинг бағрин турар эди тўлдириб,
Туриб кетдик ўриндан босганида савлати
Садоқат қасамёдин қилдик биз қараб туриб.

Бир нарсани кўриб ногоҳ босмади ҳайрат,
Уйга ҳам толмадик бунда бекордан бекор.
Иккита жиддий эркак турардик қилиб диққат,—
Кўкраклар очиқ эди тошиб кетгудай виқор.

Сурурлар огушида саёз тортмоқ ҳам мумкин,
Аmmoки қалб гурурдан равшан тортди тобора,
Қалбимиз туташлиги янада ойдин бугун,
Туғишганлик ҳиссини этиб қўйди ошкора.

**Бундай эзгу туйғуга бериб кетди ҳақ-ҳуқуқ
Ҳислар ҳаяжониди бизлар яна туташдик,
Рус тупроғи беуфқ, рус шуҳрати беуфқ
Ўз ўғли эканимиз танда ёнар оташдек.**

**Дала бўйлаб кетардик иккимиз оға-ини,
Оппоқ қор сийнасида қолиб борар изимиз,
Доноликка даъвом йўқ, аммо англадим шуни,
Янада қатъиятли сезар эдик ўзимиз.**

УРУШДАН СЎНГ

Боламан, мен очиқ кўнгиллик билан,
Унутиб очлигу даҳшатни тамом,
Учрашдим бир асир — кўргилик билан
Борарканман Киров ороли томон.

Ғиштлар тўдасидан бошини чиқариб,
Душманга ўхшамай ақалли бир оз,
У жуда чаққонлик билан лой қориб
Ғиштни терар эди усталарга хос.

Муздай кўм-кўк эди, заҳил ва бир ҳол
Совуқ башарасин совуқ кузатдим...
Қўлдаги бир парча нонимни дарҳол
Ўзим ҳам билмайин, унга узатдим.

Ҳайратдан қотганча немис тик боқар,
Тили томоғига гўё ёпишди.
— Лаънати сотқин, — деб чол сочди заҳар,
Атрофда турганлар сапчиб кетишди.

Балким, балким... шубҳа туғилди дилда
Бемаъни иш қилдим, мендан ўтгандир.
Балким шу мунофиқ кеча апрелда
Бизнинг автобусни тўпга тутгандир?

О, ғиштчи, камзули йиртиқ, минг улоқ,
Кўприкни тузатиб, уй қураётган...

Фикрлар миямда чақарди чақмоқ,
Кўксимда қалб эди тивч ураётган.

Мен унга нон бердим, олмадим тортиб,
Узимни боламас, эрдай тутардим.
Унинг ҳузурида гурурим ортиб,
Елкада ифтихор ҳиссин кўтардим.

Асирга инсонча эътибор этдим,
Уни хўрламадим, қилмадим қасдлик,
Шу билан инсоний нуқтага етдим,
Унинг гувоҳини этсам-да тасдиқ.

Эшитарми, эшитмас унга не дедим,
Англарми меники эканин марра.
Бераҳм эдим мен,
Юксакда эдим
Инсонийроқ эдим ундан минг карра.

* * *

Хотирамда аниқ тикланар
Уруш йили ташиганлар хат.
Қай ҳовлига кирмасин улар
Ҳоким эди совуқ сукунат.

Хаттўрвада ётади оғир
Йиғи, ҳижрон, оташин нафас,
Эмас ахир уруш ва тақдир —
Давр билан яшаш ҳамнафас.

Гуркирарми, ё тугар олам?
«Қора хат»ми, жанговар салом?

Уялишиб жуда ўзидан,
Тўзиқ сочи, нозик юзидан
Хат ташувчи қизлар саро-сар
Атрофига мунгли қарашар.

...Яқинда мен Болгарияда
Хат ташувчи билан дўстлашдим.
Эрта туриб бирга пиёда
Қишлоқларда хатлар улашдим.

Молига ем беришар бу чоқ,
Эшикда ер мушук нон ушоқ,
Томдан уйга ташишар ўтин,
Печка ёқар, нон ёпар хотин.

Билишарки, ҳозир тинч замон
Ёмон хабар келмайди, аммо,
Қўлларига хатни олган он
Боқишади кўзлари бежо.

У йилларга бу йил урмас ниш,
Оташнафас йиғи ва ҳижрон.
Бу хатда йўқ беҳуда ташвиш,
Қалбдай тирик бонг урар замон.

Урушдаги бола-пақирлик...
Янги дунё очдим ўзимга.
Хат ташувчи қизга яқинлик,
Қамал даври қўнар кўзимга.

...Қишлоқ бўйлаб биз нари кетдик,
Бизга етмас узоқдан садо.
Олислардан бизлар ҳис этдик,
Кампир бизни қиларди дуо.

АНАСТАСИЯ НИКИТИЧНА

Никитична, бўлгур саломат
Еруғ олам, муштипар қари...
Насиб этди тақдир аломат
Юз йил яшаб кўрди — кўрарин.

Нон юзида тарам чизиқдай
Ёзилган эмасди ҳаёти.
Биз томонга келди кузида
Волга ёқдан эди авлоди.

Тикилади ёрга бенажот
Кўзларидан билар керагин...
Куй билан ё мунг билан ҳаёт —
Айлантирар ўз ғилдирагин.

...Эркаланар эди хўп келин...
Куёв оташ эди, ёш эди...
Бувим шўрлик тарк этди элин
От шамолдай тез бебош эди...

— Рус қизими!..
— Пичоқни чархла!..
— Уялинг бизни уятга қўйди.

Черков томон боришар шахт-ла,
Яланғочлаб қилични қўйди.

Кўникишиб кетар; кўникиб
Тушишди хотин измига.

Тегирмонда ҳар кун дон тугиб,
Айлантирар уннинг ўзига.
Тоғлар унга яқиндай эди,
Кун тигида бир оз қорайди.
Каспийдан ҳам нари кўринди
Олис йўлга олис қарайди.

Ўғиллари соғлом ва дуркун
Паҳлавондек улар юриши,
Катгалари жангчидир бу кун
Олиб кетган жаҳон уруши.

Ўтган кунга қолдириб гамни,
Ташвишлардан йиқилмай, нетмай,
Кўрай деди
Ўз рус даламни
Ўша ёқда йўқолиб кетмай.

Никитична, бу ҳаёт ҳақдир,
Ёруғ олам, муштипар қари
Насиб этди аломат тақдир
Бу юз йилда кўрди кўрарин.

Эслар эди ҳардам, ҳар соат
Болалигим ўтган йилларим.
Рус сўзлари жонимдай қиммат
Чироқ ёқар сўздан дилларим.
Қулоғимга ёқади саси,
Жабр йўқдир унда яширин.

Никитична ортиб ҳаваси
Унутмади ўз сўзин бирин.

Худо эди унга қаттиққўл,
Сажда қилиб чиқар тун бўйи:

**«Даргоҳингда эт арзим қабул»,
Инсоф тилар менга кун бўйи...**

**Инсоф нима,
қандоқ билайин,
Аmmo сени ҳаминша ёқлаб
Илло, бувим, сендай бўлайин,
Русни, тилни мангу ардоқлаб.**

* * *

Йўқ, йўқ, асло эмасман ўрناق,
Бундоқ ўйдан олисман.
Бир нарсада холисман
Эмасман, йўқ, ҳаётга эрмак.
Инсон бахти, алами, доғи,
Россия бахти ҳам алами —
Бугун эмас, болалик чоғим
Бўлиб қолган менинг олашим.

КАТТА БАХТ ТУҒИЛАР, БИЛАМАН...

**Катта бахт туғилар, биламан,
Россия ерида туғилади рост.
Катта бахт туғилар, биламан,
Зулматмас, қуёшда яшагаймиз соз.**

**Бахтим ортар менинг уч карра,
Гар билсам қалб ила, онг ила,
Россияга бўлсам зарра
Зарур бўлсам агар жон ила.**

**Сўзим менинг, асл сўз бўлса,
Иш бўлса чин, у севган ишим,
Остонамга ёруғлик тўлса
Тонг ва баҳор эрур хоҳишим.**

* * *

Суриб ташланг ҳасадни нари,
Деразадан парда сургандек.
Бўлайлик хотиржам туну кунларнинг
Асли ўзгинасин кўргандек;
Парвозида турсин руҳимиз,
Кенг қамровни бу онг уддалар,
Олам билан бир шукуҳимиз,
Банд этмасин майда тўдалар.

* * *

Сосновада яшайман: майса ва сув,
Қайиқда сузаман сув узра аста.
Қуш ини исини сезиб қолдим-ку,
Ана очилибди чучмўма пастда.
Сут ичаман, ейман мўл-мўл саримсоқ,
Урмондан қайтаман, гўё йўқ оёқ.
Ҳеч қайдан келмайди ҳеч қандай хабар
Ҳеч бўлмаса бир дўст қилмайди сафар,
Эрта наҳор — ҳали соат бўлмай тўрт —
Мени уйғотмоққа шошилар булбул.
«Майли», дейман этиб таклифин қабул,
Аммо яна уйқу ҳаммасидан зўр.
Бирдан
Ўзим ҳам билмайман қаердан
Дўстим кириб келиб бошлар ҳикоя:
У йўл қўйди катта хатога,
Синди,
У ғалат бир қилиқ чиқарди энди...
Сокин турмушимга қўйди ниҳоя.
Фикрим тантанавор иш билан боғлиқ,
Табиат мафтунни у вақти чоғлик.
Кетди, ўзим уни айладим яксон,
Оламнинг бу қадар сирли сеҳрини,
Оташин қалбдаги битмас меҳрини —
Ўзим тилка-пора этдим бегумон.
Хотиржамлик қайтиб, келсам ўзимга,
Шайтонни кўндирсам агар сўзимга,

**Бутун вужуд билан назар ташласам
Езиш,**

қуриш,

ўсиш,

баҳсин бошласам...

**Бўлмасди ҳаётим юпун ва ҳиссиз
Инсонийроқ бўлар эди шубҳасиз.**

* * *

Ҳақиқатни айтмоқлик маҳол,
Уни гоҳи четлаб ўтасан,
Ҳаётигини ўйин этасан.
Сурмайин деб аламли хаёл.
Ҳақиқатни айтмоқлик малол.

Четлаб ўтсанг — гўё сен дуруст,
Сузиб чиқдинг беғам гўёким,
Қалб тениши бир текис, сокин,
Тушингда ҳам тутмайди бир сўз
Четлаб ўтсанг — гўё сен дуруст.

Билмайсанки, қалб чекар озор
Эзилади қилиб нолалар.
Йиғлагандек худди болалар:
Қалб тўри пуч, қани нима бор,
Фикр этмоқ, яшамоқ даркор.

* * *

Бугдой ётди. Ерга ястанди.
Осмонда шўх чопар гулдирак.
Даласига қўрқмай отланди
Уроқ тутиб аёл жонсарак.
Ураяпти, ўтмиш удумин —
Қаварса ҳам қўли унутмас.
Оқил қишлоқ иши унумин
Кўриб ахир ким ёқа тутмас.
Уроқ ўрмоқ, пиширмоқ бўза,
Чуваш гули тўқилган кўйлак.
Бир оз ғамгин, аммо хўп гўзал
Тўқилибди халқчил бу палак.

ОНАМНИ ЭСЛАБ

Ю. В.

I

Онам ажалидан сўраганди зор
Кўксида лим-лим алам,
— Бегона юртларда юрган ўғлим бор
Сабр қилгин бир оз дам...

Ўғил қайтди... Ўлим эса безавол:
Яна фурсатни сурар.
— Тонгга қадар яшай қолгин бемалол,
Ўғлинг бошингда турар.

Ўғлин меҳр тафтидан
Нур аримас афтидан,
Гапин гапириб ўтди,
Тонгда дунёдан ўтди...
Ўғлин меҳр тафтидан
Нур ёғилар афтидан.

2

Болгария билан дил-дилга пайванд
Унга меҳр қўйдим, нақ содиқ фарзанд
Болқонда қарагай сафи учунмас,
Даласин шифобахш нафи учунмас
Болгария билан қондош тутундим,
Негаки мен унда қайтадан ундим.
Славян сўзлари куй бўлиб оқди,
Чўпон, балиқчилар давраси ёқди.

**Менинг кўз қарашим ўртанар дардда
Бу ерда ўзимга сўйлар эдим роз,
Онам-ку кўз юмди Ленинградда
Бутун ер юзида ёлғиз қолдим, рост.**

14 МАЙДА

Қандай бахтки, онажон,
Эслаб байрам кунингни
Қалбимдан ҳис этаман
Булбулларнинг унини.

Қандай бахтки, онажон,
Учмас мангу хотиранг
Мовий кўк бор, қуёш бор,
Асло йўқдир қора ранг.

Ҳар бир кунда, онажон,
Сездим сенинг шаштингни:
У ҳаётбахш, ҳаётнинг
Сургин, дейди гаштини...

* * *

Қамал чоғи болалигим кечган уйни
Ҳеч қачон бориб кўрмайман.
Унда истиқомат қилар
Менинг бепарво қариндошларим.
Гарчанд мени киритсалар ҳам ичкари
Туришлари аниқ ёнимда
Қўлларини сочиққа артиб:
«Қайтишга вақт етди... чамамда».
Энг муҳими:
Биз крахмал унидан қуймоқ пиширган
Хона бизга келтирмайди хушликни сира,
Отам менга ўйинчоқлар ясаган
Токаръ дастгоҳи эса
Латта-путтачига сотилиб кетган;
Ҳеч битта деворда йўқдир онам сурати,
Уруш йилларида
онаям иситган-ку бу уйни...

* * *

Тушираман қудуққа челак,
Сув тортаман ундан мен муздак.
Ва хода устига қўяман
Челакни қиялаб сув симираман.

— Воҳ,— дейсиз,— яна бу —
Эзилиш ҳисси!..
— Йўқ,— дейман қатъиян,—
Бу умид рамзи.

* * *

Ширин сўзда бор экан қусур?
Жимжимадор сўзлар сочсанг пуч,
Чойга асал солсанг у ҳузур
Юрагингга бағишлайди куч.
Ширин сўзда бор экан қусур?

Илтимосим, бекордан бекор
Сарф айламанг чучмал сўз сира.
Ундан тоза қон тортар хира
Унинг танга ортиқ захри бор,
Илтимосим, бекордан бекор
Ишлатмангиз ширин сўз сира.

Бирдан ўтказ ўзни синоқдан
Мадор кетсин, ўзинг сез бардам...
Бу оғирдир ҳар бир қийноқдан
Ва қилиб ҳам бўлмайди ёрдам.

* * *

Вақти-вақти билан оғишмай
Юракни тозалаб турмоқлик зарур.
Чунки болохона ё ертўлани ҳам
Супурамиз ахир чиқитдан:
Ташлаш керак лаш-луш ортигин
Совуқ мисдай гурурни нари,
Худбинликнинг синиқ ойнасини
Ўргимчакдан тозалаш керак,
Кўм-кўк кўкариб кетган
Томирни ҳам ўйнатиш нега...
Тоза, равшан қалб оғушида
Бир шовқинни сездим бехосдан,
Учар унда бир асалари
Бол йиғиб...

* * *

Бутун ҳаётимни ўлчовга солдим,
Дафтардай чизиқлар тортдим мен текис,
Қудрат йўқотишни мен сезиб қолдим,
Ширин туш оромин қалбим этди ҳис.

Ерда юрганамда остона ҳатлаб
Бир онга бўлса ҳам эслаб қўяман,
Аланга сочувчи бир сўзни ёдлаб
Вужудим куйса ҳам қалбга ўяман.

Кўзимда уйғонар лўлилар ёзи,
Тинимсиз бўсадан бўртган у лаблар...
Уларга етмаган ҳеч ким овози,
Чизиқ тортилмаган қоғоз матлаблар...

Жонланиб қолади ғамгин бир кимса,
Номусни асровчи қўрққандан эмас.
Қанийди бир дамга ирода синса,
Ўзини жаннатдай сақлаб юрар, бас.

Яна жонланади кимлар у, у ким,
Хотирдан узилиб кетган вассалом.
Уларни ортиқроқ балки камситдим,
Уларни севмадим, шу гапим тамом.

* * *

Дўстга кўмак қўлларингни чўз,
Улар билан тенг юриб, тенг ўс,
Шунда ҳатто ёвуз ниятлар
Сола олмас заррача хатар.
Дўстга кўмак қўлларингни чўз.

Чин кўнгилдан дўстга бер мадад
Туғишгандай бирга куйиб-ён.
Изламагин бундан манфаат
Ё тўлади демагин ҳамён,
Чин кўнгилдан дўстга бер мадад.

Мудраб яшаб ва яшаб якка,
Улиб кетмоқ хасис, зиқнадай,—
Арзимади ҳеч яшамоққа
Буни ўздан нарига ҳайдай.

* * *

Нимаки

ёнган экан,
Қуйма унга қайта ўт,
Бир ёнар қалб, бир бор тан
Буни қилмагин унут;
Илк бетоблик — ёқар тан,
Қалб бутун — бир ёнгунча...
Кейин:
Унча-мунчага
Ёимас, уримма қанча.

* * *

Ёз палласи ўғлимни кузатаман,
Хандон отар, ҳуштак чалар, куйлайди.
Лочин ўғлим мен йўлга узатаман,
Қанот ёзиб бу учишни ўйлайди.
Она даргоҳидан кетмоғи тайин,
Турмуш поёнини бўлмайди қамраб.
Биламан, бу ҳаёт, олар ўз ҳаққин,
Хайр демоқ оғир ўғлингга қараб.

* * *

Чиройли шарлар қўлда
Кўз бўяр бўямачи.
Баландпарвоз сўз тилда
Тақлидчи — суямачи.

Сеҳргар — кўз бўямас,
Ишига моҳир актёр.
Тақлидчи тоза эмас
Лақиллатишга тайёр.

Лақма қотар муҳаққақ
Тақлидчини ўйлаб соф.
Ҳақни этиб у ноҳақ.
Завқ билан уради лоф.

Унинг тили бир қулоч,
Сўзи: «Виждон! Дийнат!»
Даф қилсак, топиб илож
Бўлмас эди хиёнат.

* * *

Тушимга киради,
Тез кирар тушга
Кутмаган маҳал ҳам тасвири паңқос,
Алвон гули билан, макон у қушга
Тунисни жаннатга этгандим таққос.

Ўйладим, ёнмадим ўтида аммо,
Ўзоқ Африканинг жазирасида:
Ўйнаб, кулиб умрим этарман адо,
Қоламан сўнг кимнинг хотирасида?

Ғамгин хаблларга бермайману эрк
Аммо ўйлаб қолдим:
Етук ёшимда
Олам эшиклари қолдиларми берк,
Турар ҳисоб кутиб дунё бошимда.

Кўз ёши аламнинг эмас зардоби,
Гаровга қўйилган қалбингга исбот.
Инсонга яхшилик бўлса жавоби
Нега талаб этмоқ ўрнига закот...

Фалакда айланур якка чархпалак,
У менга ўзимни кўрсатар аниқ?
Севгилим учади нозик капалак,
Садоқат ўтида хотиним ёниқ.

Қабиҳ писонларнинг йўлини тўсдим,
Дўст билан ортиқча сўз ҳам қотмадим.
Севгилим атадим меҳрибон дўстим
Лаб лаззатин, қалбнинг титроғин тотдим.

Ўзимни ўзимга англадим рўй-рост,
Юрарканман жаннат гулгун боғида,
Яшадим одамдай содиқ дўстга хос,
Ҳокимда гул ўсар баҳор чоғида.

* * *

Игорь Ермаковга

Нажотсиз сўқирдек чекдинг не афгон,
Ҳижрон аламига бермай қолдинг дош.
Казаклар қўшиғин тинглаб ногаҳон
Африка ерида кезиб сўққа бош.

Наҳот олтин бўлиб кўз олган мато
Елкага осилган бўрсиқ териси,
Ейилиб кўзингни банд этмас ҳатто
Димоқдан кетмасми она-Ер иси?

Ўзим ҳам тикилиб эски қудуққа,
Қуш ини, бойчечак кўрсам ўрмонда
Тикилиб қоламан мовий уфққа,
На маблағ, на чирой ҳеч бу замонда.

Уч бор яшаётган қалбим қистамай,
Эриган пўлатдай келди тобига,
Не ҳақда куй айтмай, нени эсламай,
Оқ қайин айланар фикрим — офтобда.

* * *

-
Бизни тақдир эмас ва ҳаттоки йил,
Бизни айри тутган шаҳар эрур, бил.

Муҳташам шаҳрингни куйга солай деб,
Уйласам, у қарар кўзин олайтиб.
Бегона биволар тошлари ўсиб,
Мени сендан турар доимо тўсиб.

Тўсади?..

Кафт билан ким солар соя
Ким этар энёдан ўзин қимоя?
Тўсса ҳам
дарахтни, пўлатни, тошни
Аммо тўсолмайди
мендаги бардошни?

* * *

Телефондан оқиб келады бир оҳ,
Тундан оққандай фиғон.
Эшитган одамни этади огоҳ
Жон олгудай, жон, жон, жон.

Айрилиқ қисмати кўп ёмон эрур
Қалбдан қалб узилиб кетса агар шарт...
Машаққат унлари беомон эрур
Буни тушунмайди ёлғиз бир бедард.

★ ★ ★

**Азизим, саҳарда туриб хат ёзинг,
Катта шаҳарларга йўлланг эртарақ.
Тоза бўлар ҳаво қоғозингиздай,
Гардсиз бўлади у — тонг каби ошпоқ.**

**Қоғоз бетларидан таралган ҳаво
Бурқимас на кўмир, на куюк исдай.
Ундан нафасларга урилар наво,
Ундан сас таралар мусаффо ҳисдай.**

Энг муҳими юксак тутмоқлик бошни,—
Шундай деб ўйлайсиз балки сиз ҳамон?
Аmmo бу гурурнинг белгиси эмас,
Нодонлик белгиси.

Ерга қараб юрмоқ керак
Кўрмоқ учун сен томон сирғалаётган илонни.

Ерга қараб юрмоқ керак
Чумоли инини бузмаслик учун.

Ерга қараб юрмоқ керак
Билмоқ учун Ернинг бирдек нафас олишини.

Сўнг нима қилиш керак?
Қадни ростлаш, кўтарниш зарурми бошни?
Иўқ. Утириб, аста ҳаёлга чўмиш керак.

ЧЕЛИ ФИГОНИ

I

Менинг ёғоч уйим Карелия кўлларининг қоқ
ўртасида.

Остонага чиққан оним —

Эшитаман қизилиштон тўқ-тўқин.

Емғирда чўмилиб япроқ учади,

Томчилар чакиллар тарнов остида.

Қоқ тунда Ер қаттиқ уйқуга кирганда

Узоқ эллар нафасини сезиб тураман,

Гўё кимдир қўйди юзин юзимга,

Лабларимга лабин, кўзимга тикди кўзин.

Бу шамол? Йўқ, шамол ўзгача ёндашар эди.

Бу Чили онаси тоғ ёнбағрида:

Бошимни силади,

Ҳамма ўғлонларини йўқотган дардманд.

Кенжаси Педро, озодлик деб бўлганди ҳалок

Президеят саройида зинадаги жангларда...

Уртанча ўғли Хуан тамом қилди ҳамма ўқини...

Тўнғичи — Родригеси

Сантьяго остоналарида қўлга олинди.

Бошин олиб кетаётган йўл чеккасида

Осиб кетдилар...

Бу она Чилининг тоғликларида

Уч ўғлоннинг

Эди онаси...

Энди эса у муштипар

Башар онасига айланди —

Менинг, сенинг, унинг Онасига...

Шоир хасталикдан ўлмас асло, йўқ,
У ўлади
Жуда улкан бахтдан
Ё поёнсиз ғаму андуҳдан.
Исбот эта кўрманг, Пабло рақдан ўлди деб
Рақ еди демангиз унинг вужудин...
У ўлди, сабаби бўлак,
Фашизм егани учун
анчарзор ерларни,
кумуш тоғларни,
илиқ нафас океан шабадасни.

НИКОЛА ВАПЦАРОВ ХОТИРАСИ

**Болгар қўшиқчилар —
Ажиб шоирлар,
Болгар қўшиқчилар
Уста моҳирлар.**

**Дунё, матонатингни кўрсат
Ким, даҳшатни бошидан суриб,
Қатлга қолганда бир фурсат
Шеър ёза бошлайди ўтириб?!**

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН ҲАҚИДА СЎЗ

1. Осиё жазираси остида

Осиё тафтидан олов ютиндим,
Орол денгиздан нарига ошиб.
Қадим халққа бориб фарзанд тутиндим,
Энди уни куйлай мен тўлиб-тошиб.

Қумлик кенгликларда ҳоргунча юриб,
Даф этиб ўзимдан оташ нафаси,
Қиёсин ахтардим дуторни кўриб
Шеъримдай акс этди
Унда ҳавасим.

Дўстликнинг муқаддас оятлари бор:
Куннинг қоқ ўртаси гоҳ бўлар айв.
Соғинч туйғусини аритса дийдор,
Қалблар чегарасин этар бепоён.

2

Нукусдан нарида, узоқ овулда
Уйдан чиққан эдим.
Кўрсам бир маҳал.
Жўхори даласи барқ урар сўлда,
Олибди ўқ-ёйдаи осмонни мўлжал.

Басавлат тарвузлар эрта саҳарда
Кузовларга тўлиб қатор ёнбошлар,
Намоён бўлади дарҳол назарда
Пётр яратган ўша тўп тошлар.

Каркайга пуфлади аллаким ногоҳ,
Эшак ҳанграб қолди, жим бўлди дарров...
Сочига оқ тушган, мулойим нигоҳ
Бу қўрғон бекаси кўринди бирров.

Саксовул майдалаб четга қаланган
Оловга ташларди ўтин гурлатиб.
Шамолда ёйилиб ёнган алаанга
Кампирнинг кўзлари турар нурлатиб.

Кейин курка патин чаққон юларди,
Қанотдан олгандай у пат қаламни,
Улар товланувчи нур туюларди
Кумуш тус оларди гўё оламни.

Она, халқ одатин этмайин канда,
Ёнида қайнаркан бақирлаб қозон —
Сабзини ташларди артиб бўлганда,
Тўрт бўлиб қовоқни терарди осон...

Мана шу олисда, узоқ қишлоқда
Қалб билан яна бир туйғуни туйдим.
Ўз онам кўриниб кетди
Шу чоқда
Кампирга меҳр билан бир қараб қўйдим.

Ўзимнинг ёшлигим яна эсладим:
Урушдан сўнгги йил бир-бир ўтарди.
Онамнинг оналик сахий хислати —
Менинг дўстларимни хушнуд кутарди.

3. Доктор Воскобойников хотираси

Узоқ йиллар бўлганди содир:
Рус доктори отланиб йўлга

Йшамоққа келди овулга
Ҳар касалга давога қодир.

Айрилмасди ундан эшаги,
Эшакда бор — халта, тўшаги.
Қўшув белги — аммо бўш таги.
Латта-путта, ашқал-дашқал, тош.

Йўлда агар тушиб қолса тун
У адашиб қолмаслик учун
Ухлар ерда, эшакка ёндош.
Қабул этди рус қалбига хос,

Саҳро халқин урф-одатини
Қабул этди
Ибодатини
Қум овулда яшар эди, рост.

Ерли табиб ҳасаддан унга
Ном тақади нокас — фирибгар,
Чоллар қарор этишди шунда:
Дўхтирлари яшар безарар.

Тарам тўлқин қум тепаликлар
Саксовулдан таралган тутун,
Хотин-халаж шовқини бутун,
Қизлар тортган оҳ, хафаликлар.

Ўз ташвиши эди дўхтирга,
Бора-бора обрўси ортди.
Аравасин у ўзи тортди,
Тан берганча ушбу
Тақдирга.
Эрта туриб сен йўлга боқсанг
Дўхтир юрар эди уйма-уй.
Дори улаш, кўзга дори қуй,
Дўхтир келса эшикдан соғсан...

У чолларнинг даврасида гоҳ
Қўлларида пиёла тутиб,
Қизиқ-қизиқ суҳбатни кутиб,
Чой ҳўпларди, чойдан вақти чоғ.

Дўхтир ўлди...
Барча йиғилиб
Худо билан қилишиб кенгаш,
Дилларидан суриб ташлаб ғаш,
Қўйишдилар.
Ерга
тикилиб.

Мусулмонлар қабри ёнида
Пайдо бўлди руснинг крести.
Уни ёқлаб, кечмай имондан
Чоллар
Таъзим қилиб туришди.

Халқлар қалби тенг нурга тўлса,
Шуълаларни шимиб тўяман.
Қардошликдан гап кетар бўлса,
Шу қабрни эслаб қўяман.

4. Сора ўтининг ҳаяжони

Мен майсаман.
Номим шунақа — Сора
Яшил ўтлоқларда ўсмайман қат-қат.
Билмайман гуллашим қачон, на чора,
Тоза сув кўлларда ўсаман фақат.
...Қорнин осилтириб балиқ сузади,
Сув ости ўтига қўйиб уруғин.
У билар кўпайиш йўли-йўригин.
Балиқчи тўр ташлаб уйин бузади.
Ниҳол мўйловини ўстириб текис

Ұйиңғароқлардай тизилди қатор
 Қамиш... Қисқичбақа кун бўйи бедор
 Уни симёғоч деб нари солар из.
 Қалин сув қатламин ёриб-ёритиб
 Қуёш нурларини юборар юм-юм.
 Нурдан ялтирайди сув остида қум
 Қоқ пешняп бизлардан тунни аритиб.
 Қай хил ё қай турда бўлмасин балиқ
 Митти вақтиданоқ ўрганган яхши.
 Босдими сув юзин тўр, қармоқ акси
 Қочади, панага ўзини олиб.
 Ҳаёт қайнар эди кўл дунёсида
 Балиқ ўйинидан то тутулгунча
 Тўрларга илиниб нақ қутулгунча.
 Сапчинар балиқча куй зиёсида...
 Мен — майсаман.
 Номим шунақа — Сора
 Яшил ўтлоқларда ўсмайман қат-қат.
 Билмайман гуллашим қачон, па чора,
 Тоза сув кўлларда ўсаман фақат.
 ...Тутялгандай дарё ҳиқилдоғидан
 Тошиб чиқди гўё ўз қирғоғидан
 Кўлга оқиб борар ёнга ёйилиб
 Мовий кўл дарёнинг сувига бўкди.
 Қабариқ кўл туби бирпасда чўкди.
 Сув оқар атрофни балчиқ, лой қилиб....
 Қуриб қолган тубдан мен ўсиб чиқдим,
 Ҳеч кимга кераксиз ва беэътибор,
 Ҳатто от лабини теккизмас бир бор
 Кун бўйи мен унга кўзимни тикдим.
 Кўл тубин мен бўлиб охи фарёди,
 Шўрлик қисматини зиммамга олдим
 Менинг вужудимга сингди кўл тоти
 Энди бир умрга ейилмай қолдим...
 Япрогимга ҳақиқ ранглар югурди,

Қайда ўссам сув туби алвон.
Айрилиқ аламдан
Гўё оқ урдим,
Нидоим чиқмади босгандан тўфон.
Унсизмап. Товушсиз мен ахир ўтман.
Ўсаман. Борлиққа аммо унутман.
Маъшуқлар зулфига қўшмайман чирой
Очиқ хоналарнинг тўрида йўқман.
Хатто мол ҳидламас, куйдирган чўғман.
Мол ахир адирда, адир ўтга бой.
Узун тизимчамап, от тумшуқ чўзиб,
Бўйинини ўрамас, на кўргилик хол.
Табиат бирлигини ким ўша, бузиб,
Мени айламоқда беқадр, беҳол,
Илтимос қиламан, яна илтимос,
Менга ҳам гоҳида боқсин одамлар.
Тубда ўсганимни кўрсинлар рўй-рост
Бефойда, бемаъно, бедаво дамлар
Ўйлашиб қўйсинлар боққанча бир оз.

5. Қорақалпоқ танқидчиси Қўнисбой Камоловга

Думбул бўлган ўрик тагида,
Мажнунтолнинг салқин сояси
Сайр этардик Тўрткўл боғида
Тугамасди дўст ҳикояси.

Сезилмасди заррача чарчоқ
Тунда қизиб чиққанди суҳбат,
Пиёгани банд этиб бу чоқ
Кўк чой ичиб олардик лаззат.

Юритардик биз фикр ажиб;
Ишлаш керак уруғ-аймоқдай,

Токи адиб қолмасин ачиб
Куни ўтиб кетган қаймоқдай.

Адибларга тетиклик даркор,
Бўлсин ёзиш кайфу сафоси.
Сезиб турсин ким у пахтакор,
Сезиб турсин олам нафасин.

Гоҳи юрак чекарди озор
Мумкин эмас фаҳм етмаслик.
Яшаб юрар баъзи ижодкор,
Ижоди-чи ижод этмаслик.

Бир туйгуни маҳкам тутмоқ шарт
Назм, наср бу олий ният
Халқ билан тенг юргин бўлсанг мард,
Орқасидан судралиш уят.

Ўтмиши эич зулм-қийноққа
Ўтган умри лиқ тўла зулмат.
Тўрткўлидан токи Мўйноққа
Қорақалпоқ тўкади ҳиммат!

Шижоатда бардам, баркамол,
Даласида ишлари жўшиб,
Топганидан қуёшдай иқбол
Тилдан тушмас бахтиёр қўшиқ.

Қўнисбой — сен моҳир мунаққид
Сенга қолса бори бадният
Эшитмаса ҳеч қачон танқид
Ҳаммасига — ёр — абадият!

Бир мақсадда бизлар тенг туриб,
Бир ниятни холис тилайлик —
Бу улуг халқ билан тенг қуриб,
Зафарни ҳам тенг орттирайлик.

6. Дўстга мактуб

I

Узоқ яшамадим сенинг ўлкангда
Шундан ажиблиги, ҳаяжонлиги
Ухшайди бирданоқ қалбга тўлганга
Унинг қумли, яшил бепоёнлиги.
Мармар тоғ тизмасин жиддий боқиши,
Табассум чақнаган пахта далалар —
Меҳридан вужудни ўтдай ёқиши
Бариси онадай мени аллалар;
Бунда нотанишдай
туюлмас ҳеч ким
Болалик йиллардан ҳаммаси таниш.
Пиёла тўлатиб туя сут ичдим,
Эриш туюлади қилсам неки иш.
Усмирлик йилларим урди қайта бонг,
Висолдан жилвалар тошди юзимга.
Ҳар битта сўзидан туйдим мен оҳанг,
Сеҳрлар дунёси бордек кўзида!

2

Оқ қайин япроғин атрофга сочди,
Мевадан бўшатди шохин ҳар дарахт.
Утин ёравериб уйқум ҳам қочди,
Кириб келаётган қишдан бош карахт.
Қуш ини ёмғирдан тамом қорайди,
Қарғалар томоғи оғриб ҳам тинди
Яланғоч бутоғлар ундан қорайди,
Япроққа яширин яшолмас энди.
Балиқлар сойларнинг тубига чўкди,
Қанча боқма сувга, югурмас улар.
Сирень ҳам қор ёғиб шохини букди,
Қўшни қиз сингари дераза қоқар.

Мовий уфқларга қадалган кўзим,
Мазали қовунни эслаймак сувсаб.
Шимол ўғлониман аслида ўзим
Турибман негадир қуёшни қўмсаб.

3

Бера олмайман йўқ асл баҳосин
Қай шоир яхши-ю,
Қай бири ўрта.
Эласам агарда Нукус воҳасин
Едимга тушади
Дўстлар у ерда.
Мағрурроқ бўлади бир қадар шоир —
Бу билан оғриймиз
ҳатто менгача.
Русчага таржима
этанан бир-бир
Классик Бердахдан то Матенгача.
Таржима этаркан, ўйламайман, йўқ,
Уларнинг феълию турмуши ҳақда,
Адирлар кенглигин қучади уфқ,
Шоликор ерларни қўйман мақтаб.

4

Кўзимни юмганим чоқ
Турасан Равза шундоқ!
Эсингдами шўр кўлда
Бир кунмиди, икки кун.
Сен ўт ёқдинг кўнгилда
Сенга бўлгандим мафтун.
Кўзимни юмганим чоқ
Турасан Равза шундоқ!
Уйда гилам тўшалган
Ҳамма орзу ушалган —

Ҳукм этдим ўзимни,
Вевафо деб санадим,
Гул қизларга қарадим
Сендан олиб кўзимни.

Кўзимни юганим чоқ
Турасан Равза шундоқ!
Шунчаки кечирма, йўқ,
Қалбимни ўзинг қўлла,
Хўрландим деб отма ўқ,
Менга хатингни йўлла...
Кўзимни юганим чоқ
Турасан Равза шундоқ!

5

Бу мисралар
Севги, дўстлик ҳақда сўз олар,
Ҳисларимни бўямай айтдим
Бу пайтим.
Кимман ўзим?
Оддий дўстлик деҳқони,
Қалбдан қалбларга тилмоч...

Донлар, чиқинг текис сепган замоним!
Биродар, сен ҳам дон соч!

МИХАИЛ ПЕТРОВНИНГ САРГУЗАШТИ

(Драмагик достон)

I

Мўйсафид чўққида муаллақ Парнас,—
У булут ошёни,
Бургутга мамон
Бошида қорлардан кийган чўнг поноқ...

Ажабтовур қоя...
Гоҳи сурати
Ғазабланган дев тишидек тигдор,
Гоҳ бургут қаноти каби сиқик, зич,
Кўкда туриб қолган муаллақ,
Гоҳ ақл англамас ажойиботдай
Кўриниб қолади инсон кўзига:
Пуфлангандай
Гўё шиш бор бўйнида
Етти қатлам чизиқ ёйилиб кетмас.

Кўзга кўринади қор қиёфаси:
Ана оппоқ буқа салқин тарафда —
Думлари осилган, керган оёғин,
Пешонада шохи ҳеч кимдан тоймас.
Буқа эриб кетди қоқ ярим кунда...
Унинг кўксидан
Пайдо бўлган эди битта қуш какку...
Чўзилди ҳаёти бир онга фақат,
Капалак бўлди у кутилмаганда...
Бунда мен Парнаснинг ҳикоятини,
Афсона, эртагин томоша этдим.
Сал пастда — зич ўрмон, қари қарагай

Улар орасида мовий яланглик.

— Нима бу?—

Жавоб келди:

— Пушти ранг тупроқ.—

Мен унга иноимай,

Тикилган эдим,

Пушкин ва Лорканинг томчи қонлари,

Петефи, Дантенинг томчи қонлари,

Байрон ва Гётеининг томчи қонлари —

Қотиб қолган эди Парнасга етиб...

Парнас остидаги зайтунзорларга

Йўл соламан илтижо билан, чунки

Уларга энг кам уч минг йил тўлган.

Бу зайтунзор орасида аввал

Шогирдлари билан Суқрот айланган,

Ўсмир Диоген севгилиси билан

Кезиб юрган билмай қисматин олдан.

Донолар олами ўтар бошимдан,

Ташвиш-ла ўзиямга бераман ҳисоб,

Ҳали ҳеч нимага эришмадим деб.

Тоғ ёнбағрида эса —

Чўпон ва қўйлар,

Юмалашиб ётар беўхшов тошлар,

Бола топиб келди қайдандир шох-шабба

Ва чўпон гулхани гурлай бошлади.

Чорлашар чўпонлар қозон бошига:

— Ўтир шунда, унут бор ташвишларли...---

Бу чўпонлар ўзи салкам худодир.

Чорлашади улар қозон бошига.

Чўпон шошмайгина узатар

Буғи чиқиб турган устихон

Зайтун япроқларига ўраб,

Парнасга меҳмонман чунки мен бугун...

Мазали буғ сочгая устихонни менга

Шунинг учун чўпон шошмай узатар.

Киприкларим ёпдим аста кўз юмиб
Кўзларимга шунда кўринди яққол,
Қандайдир бир овоз борлиқни кўмиб
Содир бўлар эди аллақандай ҳол.

.

Кўринмасди Парназда зайтун
Тошлар ҳам, пода ҳам, ҳаттоки қорлар,
Аммо кўз олдимда чўнг ёмбағирларда
Ҳамма ўз асрига хос бир кийимда...
Шекспир юзидан бўёқни артар;
Қуёшга кўз қисмай боқадди Гомер;
Айвончада Гоголь,
Отда Давидов
Ботев хаёлга банд, тўқли тилади:
Олтин соч Есениннинг
Ғамгин мовий кўзлари,
Деҳқон қўллари-ла Роберт Фрост;
Беракже ҳам турар эди қориндор,
Парижни кулгуга кўмиб айни майт;
Айёрона кулиб Прокофьев ҳам
Дўсту душманига тикилар бирдак,
Чамалаб кўргандай асл баҳосин
Яхшилиқни, ёмонлиқни тенг...

Ёмбағирда эса — эски ошналар,
Улар билан ерда яшайман.
Ўз иззатин билган — иззат ҳам қилар.
Қандай келиб қолди бу ерга сергап,
Сўзга чиқиб, тоққа чиққандай сайрар?
Мулойим, уятчан лаганбардор-чи?
Ғапни шамолга шопирган қуруқ?
Оғзим очилибди уларни кўриб,
Кейин эслаб қолдим бир ҳақиқатни;
Қайга тушса қуёш, қайда ўсса дон,
Қайси қуш у томон ёзмайди қанот,

Ўзига ни излар ва бир бурда нон
Қаргалар, каламуш, ҳатто илонлар.

Юзларга тикилдим...

Аммо кўрмадим

Михаил Петровни...

Сочи оқ, кенг елка,
Ениб бўлган кўзда алаанга
Қўлда оғир асо...
Юзларига тикилдим...

Аммо кўрмадим

Михаил Петровни...

У машҳур эмас,

Асл санъат қадрига етиб,
Бу ерда йиғилганлардан
Нияти йўқ эди ўзмоққа
Алдов, айёрлик билан.
Санъат бу,
Нима экан махфий сири
Санъатнинг?
Дейманки: «Майса ўсади,
Қуш учар,
Иван севиб қолди
Мариясин чин»

Нима бўпти?

Қачон ахир этолгум изҳор
Ердан ўсиб чиққан ўт ҳаяжонин
Баҳор баҳонасида
Нурдан, сасдан, уфқлардан кўзим қамашиб,
Қачон ахир этолгум изҳор
Булутларни ёрган қуш шижоатин
Майли қоягамас, чақноқ юлдузга;
Қачон ахир этолгум изҳор
Қоқ тун Иван ҳаяжонини
Мариядан бўса олган чоғ;

Қачон ахир этолгум изҳор
Борлиқни мен, у шундай
Инсон юрагини титратиб турсин,
Шундай шодибна ҳайқираман мен:
«Санъат! Мен сенга эришдим!»

— Гаров қани? — сўрарлар,
— Қанақа гаров?
— Сеҳрли санъатни очганинг учун,
Санъатни.
— Гаров — ҳаётим.
Ва у, Петров, тўлади товон.

II

«Тўлқиндай тошсин жўшиб.
Қани у оппоқ дала
Гуллар қийғос очилган.
Қани у аскар бола
Кўз ёшидай сочилган?»

Қалдирғочу мусича
Ва ё қарға тинмагур,
Миша юрар ўзича
Етолмас учса ҳам гур.
Тақдиридан ўргилиб
Ким ахир ором топар?
Айрилиқ — бир кўргилик
Тонг билан топдим хабар.

Мангуликка бош қўйди,
Уғлим она гулшанда.
Қонидан майса қўйди,
Ер исвди ўшанда...
Наҳот қўнғироқ сочин
Тарамайман энди ҳеч?

Энди кўнглимни очиб
Хат битмоққа бўлди кеч?

Наҳот қайлигин қалби
Ушбу қисматга кўнса,
Синдирилган шох каби,
Бир томчи ёшдай сўнса?

Наҳот солинган бўза
Байрамгача пишмайди.
Наҳот очилмас кўза
Наҳотки ичишмайди.

Адолатли интиқом!
Урайлик қалбга қўшиб
Қутлуғ жангга жом!

III

Михаил Петров онасининг йиғиси

Кичкинтой, кичкинтой...
Мишабой, Мишабой...

Уч қайта унди куртак
Шохларда шига маржон...
Сендан эса йўқ дарак
Қайтасан, ўғлим, қачон?

Ўғлим сен, ўғилгинам,
Бўйи етган эр эдинг.
Муздек қотган кўзим ҳам
Тунда ёшдан эрийди.
Қўшигин эшитдиму
Ўзи қайда экан қуш.

Номингга куй битдиму
Сўраб кўрдим ундан хуш:
«Олча гуллаган шинам,
Енади ўт қуёшим,
Йўлиқмадимми Мишам,
Менинг тейтак бебошим?»
Қушча эси ел сифат...
Ҳижрони ўртамоқда.
Сўрдим қаргани фақат
Дала жойда ўтлоқда:

Вақти-соати етиб
Она юмса кўзини,
Бошида фарёд этиб
Уғли ёпмас юзини.

Тугилдимми кўнгилга
Энди чиқаман йўлга.
Ҳатто бориб чет элга
Ҳар дамда кириб тилга —
Ҳар бир тошдан сўрайман,
Қари-ёшдан сўрайман
Тортиб булут сочини:
«Қалбимдаги пешамни...
Кўрмадингми Мишамни?
Қани, менинг лочиним?
Қани, менинг лочиним?»

Илонга ҳеч ҳушим йўқ,
Жимир-жимиру совуқ,
Тахлит солар жонимга.
Мени қўймай озорга
Етакласа мозорга —
Юлдузимнинг ёнига!

Михаил Петровнинг 1944 йил 9 ноябрда онасига ёзган хати

Салом, қимматли онажоним!

Мана уч йилдан кейин сенга хат битиш менга насиб этди, лекин хатим кўлгина қариндош-уруғларнинг тирик дийдорини топмайди деб қўрқаман. Яна ҳаммаси жойида бўлади, деб ўзимга ўзим таскин бераман. Ахир мен ҳақимда ҳам сиз аллақачон «мангуликка кетган» деб ўйлаган бўлсангиз керак ва менинг сўнгаларим қаердадир, Украина далаларида, ёхуд Польша, ё Германия тупроғида ётибди деб ўйлагандирсиз. Кўряпсизми, онажон, мен ҳали соғ-саломатман ва бу дунёда яшаш умидим бор. Ҳаммадан қийини ортда қолиб кетди. Сизга Москвага боришда битта хат юборган эдим. Мен унда қандоқ кунлар кўрганимни қисқача ёзгандим. Такрор айтишим мумкин. Немисда асирда бўлдим, қийноқлардан чала жонга айланган ҳолатда лагердан қочдим, йўлни шарқ томонга солдим, фронтни кесиб чиққани. Немислар ишғол этган йўллардан бордим. Балки бахтим чошиб хотинимни учратарман, деб, лекин умидим пучга чиқди... Онажон, агар у қайда эканини хабар қилган бўлса (агар мумкин бўлса) менга маълум қилинг. Оёқ кийимим шундай бир аҳволга келдики, юриб бўлмай қолди, айяқса баҳор эмасми. Бир қишлоқда бир оз ишлашга аҳд қилдим.

У ерда яна немислар қўлига тушдим, улар мени ишга — Германияга юборишди, аммо бу гал ҳарбий асир сифатида эмас, шундоқ ёлланган сифатида. У ерда шу йилнинг 29 августигача бўлдим ва икки оғайним билан яна қочдим. Худо ато этган ризқ билан кун кўриб етти ҳафта юрдим. 22 октябрда фронтни кесиб ўтдим...

Уйга, албатта, боролмайман, жангга кетаман,
немисларнинг менга кўрсатган марҳамати учун бир
ҳисоб-китоб қилиб қўймоқчиман. Сизни қанчалар
кўргим келаётганини билиб олсангиз, ҳеч бўлмаса
сизнинг қандоқ яшаётганингизни била олсам эди.

Хайр, майли. Ўғлингиз Михаил».

V

Йўқолган ўғил ҳақида баллада

Қанчалар югурди, югурди,
Шпалларда сакраб югурди!..

Юрак

сиқилишини кўрди.

Бу қатор поездлар

Тизилиб турганда жанг суронида

Кечувдан ўтганда ҳур қизлар

Эгилиб, сурилиб тўфонда

Қисматдан илтифот кутишар

Кутишар поезднинг юришин.

Далани кесишиб ўтишар

Рус ўрмони қаққайиб туришин.

...Йиғлаб турар бола,

Онаси қалбини поралаб,

Йиғлаб турар бола,

Онадан нон талаб.

Россия даласи

Йўл чети — кўринар бир қишлоқ...

Михланиб ташланган чамаси,

Ярим кун турибди поезд юрмаёқ.

Шунчаки тўхталган

Бунақа бекат кўп, бекат кўп.

Арининг инига ўхшаркан

Қишлоқнинг бозори харид борад хўп

Энг яқин кулбага етади

Шишиб қолмасин деб очлякдан ўглон.
Онаси илгари кетади
Буюмга алмаш деб сўрар нон.

...Юра бошлар аста
Поезд ҳам силкинар титроқдан.
Буюмга тикилиб ҳавасда
Эрийди уй бека сўроқдан.

Поезд дам тортади басма-бас
Тутуни илдамроқ чиқади...
Она нон топади, бу ҳазил эмас
Туфлисин асалга тикади...

Она остонада
Лой кўза қўлида, кўп хурсанд...
Поезд йўқ, ҳаяжон онада —
Фақат дуд таралар, у кўрса...

...Қанчалар югурди, югурди,
Шпалларда сакраб, югурди!
Юрак
 сиқилишин кўрди,
Юриб
 йиқилишин кўрди.
Кўза қўлдан тушди,
Темир йўл асалга буланди...
Ўғлидан айрилиб ҳуши ҳам учди,
Еруғ кув, ғамига минг ғам уланди.
Поезд кичраяди тобора
Мовийлик қўйнига битади сингиб.
Хотинлар овози ҳавода овора
Бўшлиқларда йўқолиб сингди.
Поезд қўнғиз каби...
Митти тус олади,
Сўнг қора нуқтага айланди энди.

Ҳеч нима,

Ҳеч нима

кўринмай қолди —

Ҳаёт йўқ,

ўлим йўқ,

ўгли йўқ энди.

Қушлар асал титмай қолдилар қочиб

Гуллар бош силкиди,

Томчилар сочиб,

Чигиртка чирламас энди гарамда,

Кўзлари тинди.

Онанинг ўлимдай бу оғир ғамдан.

Боласин йўқотди, этар эътироф,

Она чекар энди қаттиқ изтироб,

Ғампи нимага мен қиёс этайин?

Соқовман, фақат соқов,

Ҳайратдан тутиб ёқа,

Ҳамма таққосларим бетайин.

Азобдир яшамоқ, бас,

Усар қайдадир ўғил,

Минг бор ўл, минг бор туғил,

Онасини танимас!

Топса бахт ё чекса ғам,

Ёлғиз бўлади, ёлғиз.

Енида гоҳо тигиз

Одами бўлса ҳам.

Тинмас она савдоси,

Болага боғлиқ ўйи.

Ғилдиракнинг садосин

Тинглаб чиқар тун бўйи.

Сўзни қисқа қиламан,

Қилмай деб сизни кабоб.

Ғам нимадир биламан,

Ўзим чекканман азоб.

Тамбов область Мукчай район Андриановка қишлоғи Лопатина П. А. дан Михаил Петровга хат.

«Сизнинг хотинингиз Анна Алексеевна, колхозимизда ҳисобчи бўлиб ишлардилар. Мен уларни кўпинча уйга олиб кетардим. У киши менга қандай қилиб ўғилларини йўқотиб қўйганларини айтиб берардилар. Улар поездда келишаётганда, бомба тушиши мумкин бўлган ерлардан ўтиб олишганда — қайси тўхташ жойида билмайман, у киши сут излаб кетардилар. Сут қидириб кетганларида поезд кетиб қолади. У киши бошқа поездга ўтирадилар, аммо ўғилларини топа олмайдилар. Биз томонларга келиб қоладилар. Келганларни ҳар уй, ҳар уйга жойлашади. Кейин январь ойида, Анна Алексеевна М. А. Грачёвлар уйида қиз кўрадилар. Колхоз менга боғча учун ажратилган моллардан шу қизалоқ учун кўйлак, кўрпа-тўшак ажратиб беришни буюради. Сизнинг хотинингиз август ойигача бизнинг қишлоқда яшайдилар. Қизалоқ анча тетик бўлиб қолди, хотинингизга уни қандайдир ҳарбийлар ўғирлайдигандай бўлаверади. У кишига ўғлини йўқотгани таъсир кўрсатди. Хотинингизнинг эси оғиб қолганда мен у кишини Тамбов шаҳрига олиб бориб, ақлдан озганлар касалхонасига топширдим, қизингизни эса эмизикли болаларнинг 1-уйида қолдирдим. Эртаси кун биз қишлоққа қайтишимиз зарур эди. Хотинингиз ёнига егулик у-бу олиб бордик. Колхоз асал, у-булар берган эди. У кишини бизнинг ёнимизга олиб чиқишди. «Люса қаёқда?» деб сўрадилар. «Тузалиб чиқишингиз ҳамона Люсани оласиз», деб жавоб бердим. «Эримни энди кўролмасам керак, у отилиб кетгандир», — дедилар. Хайр бўлмаса, қизингиз билан топшипингизни истаймиз...»

Михаил Петров хотинининг йиғиси

Ботқоқда жуфт сув ўти
 Навдасини қўйган тикка.
 Айниқса ҳаво қути —
 Учиб олар тундликка.
 Шамол ҳеч тинчимайди
 Емғир бошига қуяр.
 Бир-биридан кечмайди
 Ҳеч қачон улар.
 Икки бутоқ қондош тутинар
 Бир қарагай шоҳида.

Бошларида қирғий кўринар

Хира кўкда гоҳида.
 Куй-куйла, эй фаҳмсиз,
 Тарат ўрмон уини.
 Қирғий мўлжал қилар раҳмсиз
 Қушлар инини...

Сув ўтини суриб балиқчи
 Ўз ишидан олар завқ.
 Сувга гўё ўзи солиқчи
 Балиқ тутиб олар шавқ.

Парво қилмас, тўрларини у
 Тортар етганида гал,
 Пешонаси «шўр»ларини у
 Қумга отар тонг маҳал.
 Қуш, балиқлар, сув ўтлари, сув
 Уқубатга хўп ботдим...
 Мен айрилдим ўғлимдан мангу,
 Қизгинамни йўқотдим...

Оқи зордан титрайди қалбим
Ўзга элда бош гаранг.
Сувга ботган сув ўти каби
Ўғлим оёғи яланг.

Санғиб юрган юлдуз бўламан,
Кўрмоқ учун кундуз бўламан,
Кезаману оламни,
Топажакман боламни.
Ғам бетин ёполмасам,
Агарда тополмасам,
Айланай сув ўти тунига:
Балиқ бўлай сувнинг тубида.
Мен — она табиат,
Умрим бўйи ботқоқни қучиб,
Гоҳи бугдай осмонда учай,
Уларни топмоқ ният.
Сочларим,
Новдага айлансин.
Соғинчларим
Боламга бойлансин,
Елкаларим
Қанотдай шайлансин.

VIII

Муаллифга Михаил Петров хатидан

«Хотиним Брестдан ўғлим билан қочган. Ўғлим йўлда йўқолган. Кейин Людмила деган қизим туғилган. Хотиним ақлдан озиб Тамбовдаги ақлдан озганлар касалхонасида ўлган. Хотиним хасталикка учраганда қизим тўққиз ойлик экан, уки болалар уйига топширишган. Кейин излари йўқолган. Қидириш ишлари ҳеч қандай натижа бермади...»

Янги Ладога шаҳри. Волхов соҳилида яшовчи
гр. Петров М. И. га.

Янги Ладога район ижроия комитети милиция бўлими маълум қиладики Бутуниттифоқ қидирув ишлари натижасида сизнинг қизингиз Людмила ва ўғлингиз Виталийдан дарак топилмади. Муддат ўтганлиги муносабати билан қидирув тўхтатилади.

*Янги Ладога район
ижроия Комитети
милиция бўлими бошлиғи
Имзо. 12 IV. 1960 йил.*

IX

Михаил Петров қизининг монолоғи

Билсам эди қабри қайда
Менинг онам, отамнинг
Ҳар кун унда бўлиб пайдо
Аритмасдим қадамни.

Билсам эди қайда турар,
Ҳаётмикин шу чоқда...
Шаҳардами яшар улар
Ва ё қайси қишлоқда?

Остонада турар эдим
Ё парданинг ортида,
Бўлмас эдим мен шир етим
Ўз отамнинг юртида.

Менга боқиб кулар эди
Уларнинг кўзида нам.
Мен суянчиқ бўлар эдим
Улар қариб қолган дам.

Тақдир менга кулса эди,
Умид ўсса жонимда.
Онам бирга бўлса эди
Отам турса ёнимда.

Муаллифга Михаил Петров хатидан

«...Болалигимдан шеърга ихлос қўйган эдим. Шоир бўлишни орзу қилардим. Биринчи шеърим олтинчи сифда ўқиб юрганамда, Ленинградда «Крестьянская правда» газетасида босилганди. Етти йилликни тамомлаб педагогика техникумига ё газетачиликка кирсам бўларди. Кемачи бўлишга қарор қилдим. Механик шоир бўлиши мумкин, шоир эса (тайёргарликсиз) ҳеч қачон механик бўла олмайди. Қолаверса эълони ҳам ёқиб тушганди. «Техникумга ўтганлар дарҳол Волга қиргоқларига тажриба ўташга юборилади». Бу гап ҳаммасини ҳал қилганди. Волга! Ахир бу шеърятнинг ўзи-ку!

Мана теплотехник ҳам бўлдим. Кейин ҳарбий хизматга чақирилдим. Хизмат ўтадим. Алоқачи бўлдим. Яна қизиқ. Яна нималарнидир, кўз кўрмайдиган, шеърятга ўхшаган нарсаларни излаш. «Морзянка»ни тинглаш, тушуниш ахир оддий нарса эмас. Қарабсизки, мен пакана бўй, кўримсиз, ҳарбийга яроқсиз одам — энг яхши курсант бўлиб чиқдим.

Кейин Фин уруши. Артиллерия қисмининг алоқа корпусида бошлиқ ўринбосари. Яна — шеърят. Мен — Ердаман. Самолёт душман чизигида. У душман таянч нуқталарини белгилаб берапти. Мен эсам уни ўт очувчиларга етказаман. Қизиқ. Тақдирлашади. Полкимизни Брестга кўчиришди. Кейин хизматини ўтаб бўлганларни бўшатишди. Мени эса йўқ. Полковник Маврин: «Шовқин солма, Петров, Ватан хизмат ўта деяптими — хизмат қил!» дейди. Дам олгани чиқдим. Новгородга бордим. Уйландим. Хотинининг ўғлини номимга ёздирдим.

Кейин... Кейин эса уруш. Чекиниш... 22 сентябрда Киев остонасида аспирга тушдим. Лагердан қоч-

дим. Касал ҳолатда Украина бўйлаб кездим. Узи поляк Юзеф Пивоня деган одамга ишга ёлландим. Кўп ўтмай немислар мени олиб кетишди ва Бресть қўрғонига юборишди... Германияга ишга жўнатишди. Сабзавотчининг қўлига тушдим. («Гартенрай»). Бу 1942 йилда содир бўлди.

Кузда ўн олти ёшли украин қизи Клавдия Шолудькони юборишди. Сабзавотчиникидан қочарканман: «Мени унутма, Клава» деб ёзиб қолдирдим.

Яна нималардир бордек. Бу менинг дарду ҳасратим, бахтсизлигим, буни мен ёлғиз шеърга ишонаман...»

ХІ

Г и м н

Яширмайман, бундоқ пайтда мен
Юрагимнинг саодатини:
Россияга олқиш айтаман
Улуғлайман рус солдатини.

Асирликнинг қисмати оғир,
Жаҳаннамга тушган бўласан.
Ялинсанг ҳам сочади қаҳр
Минг тирилиб, минг бор ўласан.
Ясалганмас жангчи темирдан,
Аммо холи ҳар қандоқ кирдан.
Иш жаҳтини билади у саз
Қишлоқдами,
Жанг майдонида.
Дотлар қурган, уй қурган дароз,
Блиндаж ҳам у ҳар замонда.

Сўзга уста бўлмаса ҳам у
Севмаса ҳам этмоқликни баҳс,

Биродарга доим ҳамдам у
Ватанининг таянчи у шахс.

Бош кўтарди ердан солдати
Хотиралар бердими халал...
Москванинг қамал ҳолати
Рязандаги ҳамма жапг-жадал...

Улуғ давлат, улуғ салтанат,
Учмас қалбдан боболар ёди,
Ошар эди шараф-шон, қудрат
Эслангандан Мамайнинг оти.

Ортиб борди мангулик йўли,
Тарихнинг ҳар палласи билан.
Рус жангчисин бунёдкор қўли,
Терга ботган калласи билан.

Яхши билдим мен одатларин
Сўзда қатъий турганча қулар.
Турар сафда ўз солдатларим,
Россиямнинг ўғлони улар.

XII

Михаил Петровнинг фашистларда асир вақтида ёзган шеъри

«Ҳарбий асир қисмати алам —
Тақдир — қул.
Энди сен унда мангу
Қора молсан, эмассан одам.

.
Осиёлик — ёввойиман мен

Кийимларим келмайди ечгим.
Тахминингча ҳавойиман мен —
Бундоқ уст-бош киймаган ҳеч ким.
Оёқ яланг. Соч тўзиқ, соқол.
Ташланаман албатта кўзга.
Ғиштин томли уйлар ичра лол
Қўрқинчлиман

сен тоза юзга.

Исқирт ҳамда оёғи яланг
Юрай ҳатто осмонни кўрмай.
Бир бурда нон дея ҳолим танг
У ҳам осон тегмас, бош урмай.
Сен туфайли —

ярим яланғоч,

Сен туфайли

менман худди мол.

Сен эй ёвуз, бўлма деб ифлос,
Тозалайман тагингни дарҳол.
Осиёлик — ёввойиман мен,
Қара ғолиб бўлсанг сен тикка.
Сен туфайли савдойиман мен
Аммо етгум мен бир тилакка.

Ҳозирча мен бунда, биламан,
Борлигимдан титрайди қўлинг.
Ҳозирча
Мен тутқун бўламан
Тинчимайди доғ тўла кўнглинг.

.

Қулман, аммо оддий бир қулмас,
Ким у мендан эҳтиёт бўлмас,
Тугилганман эркин маконда,
Разин бобом яшайди қонда».

XIII

Муаллифга — Михаил Петров хатидан

«...Асирликда ёзган шеърларим сақланган эмас. Сизга юбораётганим ушбу шеърлар фавқулодда хотирамда қолганлари. Ўз-ўзидан маълумки, ҳаммаси чала ва хом, менинг «Парнас»имда уларни қайта кўриш имкони бўлган эмас. Менинг «Парнас»им шундоқ кўринишга эга эди: 2 метр бўйига, 2 метр энига полсиз гиштин кулба (поли ҳам гишт) печкаси ҳам йўқ, ит ичининг ўзгиваси. Сомон тиқилган тўшак, қўлда ясалган хонтахта, ергача етган энсиз дарича».

XIV

Кўз олдимда илоҳий Парнас...

Петровга жой излашман...

Кўкка ўрлаб турган чўққидан эмас,
Зайтун ҳид таратган ўзга соҳилдан,
Шамол ит товушин етказган жойдан,
Хув қудуқ ёнидан келмоқда етиб
Хўроз қичқириви, хотинлар саси.

Бу ерга шамоллар эрта тонг билан
Қишлоқдан нон ҳидин олиб келади.
Қатор турган печда ёпилган улар;
Шундай жойни олдим мўлжалга, ҳаёт
Ундан қараб турган

бўлсин рўй-рост.

Петров байрамда, ё зериккан кун
Чўпон ҳузурига тушиб-чиқолсин
Тўзиқ телпагини бостириб кийган
Чўпонлар билан у кўнглини ёзсин,
Вино ичиб бир оз тош идишларда...
Петров сўқмоқдан аста қайтаркан,

Қарагай гуж ўсган жойлардан ўтиб,
Мулоқатда бўлсин донолар билан.

Кўз олдимда илоҳий Парнас...
Тоғдан сап-сарғайган йўлга қарайман,
Тоғларни арқондай ўзга боғлаган...
Ҳайратдан ёқасин тутган ёш Эдиш
Мана шу нотекис йўл ўртасида
Кўргани замони шоҳ аравасин
Ўзини ҳақорат этилган сезиб,
Ғазабда отасин — шоҳни ўлдирди...
Тоғдан сап-сарғайган йўлга қарайман,
Кўзимга кўринар айқаш ва уйқаш
Ҳозир чорраҳада Петров, кейин
Қалблар маликаси Клава, ёнда
Баҳодирдай олижаноб Пивоня.
Уларнинг ҳаёти ўзгача Эдишникидан,
Ғожиалар олами турли шунчалар.

XV

ЮЗЕФ ПИВОНЯ ҲАҚИДА БАЛЛАДА

Ёмғир қуяётир, шамол, тунд ҳаво,
Суякка етади совуқнинг заҳри.
Ёрқин кўзларида лиқ тўла зиё,
Меҳмонга очиқдир Пивоня бағри.

Немислар келади меҳмонга ўхшаб.
Эшикка чиқаркан дейди:
— Ҳой, тўхта!
Хотиним тўшакда ётибди касал,
Қизил доначалар баданда мош-мош.
Табиб унга қараб чайқаб кетди бош.
Бу қандай офатдир — ўзи ҳам ўсал.

Пивоня эшиги ёпиқ,
У зада.

Ичимлик келтирар бека кўзада.
Ичимлик қўйилди, ўша замонда
Уларнинг жонини олсин азроил.
Қани, ич Марися, ана бу қойил,
Гарчи хушчақчақлик йўқ биз томонда.

Ёмғир қуйгандан қуяр. Вақт
Ярим тун.

Мўйлабин бурайди,
Узига мафтун.

Кўйлагин ечаркан устидан Юзеф.

— Марися, эшитгин, келди «яқинлар!» —

Юрак ҳовучламас ёқасин тутиб.

— Ким у эшикдаги?

— Очинг, илтимос,

Исиниб олайин папада бир оз...

— Сен кимсан?

— Ҳеч киммас, оддий йўловчи...

Тилимдан билди у менинг кимлигим,

Немисга қасд қилган бир «немис» лигим.

Марися дер:

— Худо,

Ўзинг қўлловчи!

Бир йигит эшикда мўлтирар эди,
Юзда ҳар ажинда ўликининг ҳиди.
Яланг оёқлари кетган қабариб,
Кўзлари қип-қизил гўё тўла қон...

— Хоҳла кирит мени,

Йўқса бўл омон...

Қашишди лаблари лабига бориб.

— Кирасан, йигитча, сира йўқ савол

Худо ярлақаган битингни аввал

Қолдириб чиқарсан, ҳув ана ҳаммом!..
Иссиқда танингга кирар ҳаловат
Суягинг исийди, сўнгра аломат,
Уйга ҳам кирамиз, хулласи калом.

— Рус бўлсанг керакдир?

— Сталинградданман.

— Асирликдамидинг?

— Лагердан қочдим!

— Фронт томонгами?

— Мўлжал оламан!

— Биламан, кунларинг саноқда, солдат,
Бир-икки кун бунда тошгин ҳаловат,
У ёғи —

Омадинг тилаб қоламан...

Топ-тоза ўтирар бу онда энди,
Меҳмондўст полякка меҳмонда энди.
Товоқдан мазали хўрдани хўплаб,
Топганди у энди иссиқ бошпана
Петров ҳаяжон билан тез ана
Фашистнинг зулмидан сўзлайди кўплаб.

...Қўндоқ билан уриб эшикни тунда,
— Табиб келди мана, бемор ким бунда? —

Деб шовқин солишди ҳаммалари маст.

Юз боши қичқирар!

— Меҳмон ким ўзи?

Менга таниш эмас мутлақо юзи,
Танишми сизларга, менга танишмас!

Қутурган ит билан ўраб олишди,
Уни итдек хўрлаб судраб қолишди!
Кузовга тикдилар сўкиб, турткилаб.
Уни олдда кутар минг бир машаққат.
Юзеф дер:

- Хайр ҳов, омон бўл, солдат!
— Пан Юзеф, қоламан сизга жон тилаб?

XVI

Михаил Петровнинг Брест областига — Юзеф Пивоняга юборган хатидан

«Қадрли пан Пивоня!

Сизга хат ёзаётган Михаил бўлади. 1942 йили эди. Сиз исқирт, битлиқи қочқинни уйингизга қўйган, керосин билан ювиб-тозалаган эдингиз. Эсингиздами?

Сизга миннатдорчилигимни билдиргани ушбу хатни ёзипман. Сизлар ҳали ўша ерда эканликларингни билмоқчи эдим.

Рус тилида ёзипман, чунки полякчада саводим деярли йўқ.

Салом билан Михаил».

XVII

Бу хатни М. Петровга қайтариб юборишди. Конвертда: «Бу оила 1945 йилда Польшага кўчиб кетди, уй бошлигини немислар қамоққа олган эди, қайтиб келмади. Очиғини айтганда, отиб ташлашган бўлса керак».

XVIII

Асл маъноси қачон уқамиз
Гоҳи кўрсатамиз ўзни бебардош,
Славянлар ахир, ака-укамиз,
Славянлар ахир, бизлар қон-қардош.

Польша кузи эди, қуярди ёмғир,
Япроқлар навдасин этар эди тарк.
Недандир ўртаниб борарди бағир,
Қувонч ҳам юзимда урар эди барқ.

Ҳар бир қарияга қўйгандим ихлос,
Бир таниш қиёфа,
 бир қадрликни,
Сахийлик, оддийлик, баҳодирликни
Пивоняга этиб борардим таққос.

Деҳқонлар далада тўиларди карам,
Картошка қазинса мен ёнар эдим.
Поляклар ерида очилиб ярам
Мен тиниқ бир ғамда ўртанар эдим.

Кўзимнинг ўнгида бўларди бунёд
Ўша ёмғирли тун, ўша бир дийдор.
Дала ҳавосини симирардим зор
Дўстликка аҳд этиб тургунча Дунё!

Бутун вужуд билан этар эдим ҳис
Қалблар туташлигин, туташлигин жон.
Сеҳрли бир олам бўлар намоен
Юрак уриб кетар бундан нотекис.

Улим тисарилиб кетади нари,
Ўша қоронғилик қаърига қочар.
Пивоня қошида рангсиз сингари.
Келажак кунлардан хабарсиз ночор!

Изоҳор дил этаман славян-иним,
Оддий ҳақиқатни дилимдан тўкиб.
Куй қилиб айтаман буни бетиним,
Шу битта ҳикматдан тақдирим ўқиб.

Асбобми, анжомми, нари қўй уни,
Улардан қолмаган ҳаттоки полос.
Қалблар эришмаган гўзал туйғуни
Қалблар ҳақиқатин қолдирган мерос.

ХІХ

Мингиллоқ, қоқ суяк, бошлари тақир
Ер эгаси немис сўзлар бешафқат.
— Челақлаб ёғса ҳам ҳаттоки ёмғир
Ишлайвер, кечқурун оласан овқат.

Овқати — қайноқ сув, бурда қора нон,
Тун эса беором — ваҳма тўла туш...
Лейтенантга, тақдир, бўлдинг беомон,
Асирлик, урушда ҳис эрур нохуш.

Гарчи турмуш ўзи бўлса ҳам мудҳиш
Исқиртлик, қон ҳиди, кулфат, машаққат,
Ингичка ёруғлик дилда урар ниш,
Уйғонар ўсмирлик илк муҳаббати.

Айланмас эди-ку ҳарбий шон-шухрат
Унинг ташвишларга тўла бошида.
Клава, қандайини кўрсатдинг ҳиммат
Михаилга аянч умр бошида?

Қаттиқ меҳнат чоғи, ер ҳайдар бўлса
Ёки эгатларни қиларкан чоғиқ
Бегуноқ кўз билан мулойим кулсанг,
Мовий кўзларингни у олса тоғиб,

Шунда қул экани бўлади унут,
Эгилган эмасдай қадди-вужуди.

Дўстлар билан ўзин қисмида ёхуд
Яна бир зафарни нишонлар худди.

Гўё кўргандайсан, чарчади асир,
Ер узра қайишар, ён бермас фақат,
Билармидинг унга насиб не тақдир,
Билармидинг бошда борин не қисмат.

Ортидан қувишин бўрибосар ит,
Тутқунда совға деб ўқ узишларин,
Не кунлар кўришин бечора йигит,
Бахту бахтсизликни тенг бузишларин.

Гарчи турмуш ўзи бўлса ҳам мудҳиш,
Исқиртлик, қон ҳиди, кулфат, машаққат,
Ингичка ёруғлик дилда урар ниш
Уйғонар ўсмирлик илк муҳаббати.

Ингичка ёруғлик

нурими балки

Ёки тонг шуъласи ўйнар олисда
Ун олти ёш қизча ёнида балғиб,
Украин олчаси гуллайди қизда.

Умрда илк бора ёзгандай япроқ
Ҳақиқат измидай ёнар бу туйғу...
У кимнинг қалбига солмаган титроқ!
Ҳар ким уни асраб қололмаган-ку!
Асирликдан тезроқ қочмоқ ўйида,
Вужуд қақшоғида ўй суриб ҳар хил
Хаёл банд этмади

бу қиз кўйида

Тутқунда булардан озод Михаил.

XX

1946 йил 31 июль урушдан сўнг Михаил
Петровга Клава Шолудько ёзган хатдан

«Салом, қадрли Миша!

Чин қалбимдан сизга йўллаган алангали саломимни ва ҳаётингизга, ишингизга эзгу тилакларимни қабул қилгайсиз.

Мен сизни ҳеч қачон унутмайман. Сизнинг қандоқ яхши одам эканлигингизни, менга ҳеч қачон ёмонликни раво кўрмаганлигингизни ўйласам, туғишган акамдай ҳурматим ошади. Миша, сиз қочиб кетганда қанчалар йиғлаганимни билсангиз эди...»

XXI

— Нима бўлди ўғлимга
Қайларда қилади жанг?
— Келдимми дуч ўлимга
Берлинми, Донда қаранг...

Балким у жим қолдимми
Тушиб аянчли ҳолга,
— Она!..—
Дея олдимми!
Ва йиқилдимми олдга.

.

Заверце шаҳрида битта солдат йўқ,
Юракка тегармиш тўғри келиб ўқ
Штурмчи взводни ёвга беаёв
Жангга бошлаб кетди ўша Петров.
Уша омади йўқ, ўша бедарак
Битта ҳам медалсиз, аммо довьюрак
Жангга бошлаб кетди ўша Петров.

Ёмгирда сирганиб қир-адир ошди,
Қасос олди ёвдан, олди қонга-қон.
Польша озодлиги учун курашди,
Она тупроғига тикканидай жон.

Польшадаги қардошлик қабрида ухлар
Озодлик йўлида қанча қурбонлар
Волгоградликлару ленинградликлар
Костромалик ботир ўғлонлар?

Славянлар бирлиги мустаҳкам бугун,
Энди бир-бирига аён кўнглимиз.
Муҳаббат йўқ бўлса агарда тургун
Бўлмай қолар эди балки йўлимиз.

...Шифохонанинг у бир хонасидан
Чиқиб келар эди қўлтиқ таёқда.
Тутун чиқар эди паймонасидан
Босиб ўтди йўлни ўзи оёқда.

Бошида кўраркан қуёшни чақноқ
Кўзига майса ҳам олтин кўринди.
Кулиб қўйди аммо эмасди қувноқ,
Қўшиб қўйди сўнгра:
— Яшайман энди!..

XXII

Менинг грек кундалигимдан

«Тош устига қаланган тошлар. Аполлон ибодат-хонасининг Дельвадаги харобалари. Кўп асрлар ил-гари Пифия жар солган ернинг ўзгинасида туриб-ман. «Менинг қисматим қандай?» деб пичирлайман ўзимга-ўзим. Йўлимда нималар кутади, айтиб бер? Мен ўз ҳаётимни шундай қурганманки, нимани ди-лимга солган бўлсам, ҳаммасига эришсам дейман».

XXIII

Қанча сирлар одамдан махфий тутилар!
Пифия, айтсанг-чи.
Беш миллиард йил Қуёш нур сочмоққа қодир,
Ҳаяжонлар оғушида чир айланувчи
Ер қанча яшай олиши мумкин?

Айтсанг-чи Пифия:

Инсон мардлиги кўнда
Эртакка айланмай қолади,
Афсона ҳам бўлмас, бўлмади ҳайкал,
Изсиз кетар баъзи ҳолларда.

Нега бундоқ экан,
Жавоб қилар Пифия:

— Елғон,

Баҳодирлик кетмас бенишон,
У ерга уруғдай ёйилар,
Мардликнинг мўл-мўл ҳосилин
Келажак авлодлар йиғиб олади...
Ким мардлик кўрсатса —

олижаноблик эккан.

Биринчи саволга бермайман жавоб,—

Давом этди у,—

Бир ҳафтадан кейин кирарсан...

Мен Грециядан уйга шошардим,

Бошқа учрашувга имкон бўлмади.

XXIV

«Мен Олимпия қишлоғидан бошқа қишлоқ йўлига чиқдим. Йўл чанг, майда тошлар оёққа қадалади, унда-бунда чимлар айлана ясаган. Оёқ остида қум гижирлайди. Йўл ёқасида эса! Сарғимтир юзларини тола қоплаган, қўл теккизсангиз тиканлари санчиладиган, ўткир тигли гиёҳлар, серсув, ширингина ёввойи мевалар, атрофга ўзини қўйиб юборган супургилар! Узининг кўкимтир мевасини кўз-кўз этган

маслиналар. Бўтакўзни эслатувчи оч пушти гуллар...
Жимжитлик, ўрмон чангалида қизғиш ранг тоғлар.

Бирдан йўл зайтун кўчатлари ўтказилган дала-
га бориб тақалади. Иккита деҳқон уларга сув тара-
моқда. Йўғонгина поясида яшил, ғужғон япроқлар.
Кўп юз йиллар тинчликка тимсол бўлиб яшаб қолар
бу дарахтлар.

Далага бориб тақалган йўл эса, ундан сўнг ҳам
давом этади. Қайга боради у? Тўрларини тортаётган
балиқчилар ҳузурига олиб борадими? Боласини чў-
милтираётган онагами ё ўтин кесаётган ўтинчилар
ёнигами. Болари инини кўраётган асалчилар томон-
гами...

Олимпия қишлоғидан бошланган бу қишлоқ йў-
ли яна олисларга олиб кетади, у тинчлик нималигини
тушунган ва тинчликни ҳимоя этишга қодир ин-
сон юрагига элтади.

Бугдойга макон ерда,
Намакка макон ерда,
Адиру ўрмон ерда
Юлдуз санаб қадам ташлайман.
Мен шоиру солдатни эрта
Грек музасига бошлайман.

МУНДАРИЖА

Монолог	5
«Бутун бўлса»	7
1929 йил 28 январда	9
«Қайга учиб кетган булбуллар»	10
Онамга	12
Онам туғилган 14 май кунда	13
«Йигит мени шалоқ қайиқда»	14
«Қандай қуриларди ҳаётим»	15
Қишлоққа, Александр Решетовга хат	16
Якко Ругоевга	18
Болгар сиёсий комиссари Пенчо Савов хотирасига	19
Луис Корвалан тутқун бўлган жой яқинида	21
Ёш қўмиқлар билан	22
«Онеганинг пушти тошларига»	24
«Дарё усти кўприк»	25
«Утган ёшлик бўлар энди намоён»	26
Пушкин Кишинёвда	28
Толедодан хат	30
1. Дарахтлар сингари	30
2. Тахо қиргоғида кезаман.	31
3. Чиндан ҳам бизларга яхши	31
«Урмонда ҳукмрон сокинлик»	33
Сима	34
«Улар оролга сузиб келдилар»	36
«Ёшим қанча ўтгани сари»	38
Уша жойда	39
«Қуш инини тузатолмайман»	41
«Куз шох билан чертди деразам»	45
Ёмғирда	46
«Мовий рангни унутамиз тез»	47
«Сахий ёмғир олқишдай»	48
«Кузда тахир бодрезак»	49
Улганларга ҳайкал йўқ	50
Волонтёрлар ҳақида қўшиқ	51

Ноябрда Испанияда	52
Бир испаннинг дегани	53
«Дўстларимга дарвоза очдим»	54
«Саргайиб турибди тақир яланглик»	55
«Ладога гўзаллиги»	56
«Шукр, Ерда яшаш ўзи бир ҳикмат»	57
«Уйлаб кўринг»	58
«Беринг менга бир дона танга»	59
«Ҳаётимни агар кўрсам чамалаб»	60
Ўз китобим устидаги ўйлар	61
Биринчи ўқитувчим	62
«Ғалаба ҳам ғалабамас ҳали»	64
«Устюжна шаҳри эсимда»	67
Юрий Гагаринга	68
«Емғир ҳам ҳўл, қор ҳам ҳўл жуда»	69
«Мени заҳарлашди Ғарбий Берлинда»	70
Славянлар	72
«Оҳ, қанчалар ёниш, ўртаниш»	73
Валентин Сорокинга	74
Урушдан сўнг	76
«Хотирамда аниқ тикланар»	78
Анастасия Никитична	80
«Йўқ, йўқ, асло эмасман ўрнак»	83
Катта бахт туғилар биламан	84
«Суриб ташланг ҳасадни нари»	85
«Сосновада яшайман: майса ва сув»	86
«Ҳақиқатни айтмоқлик маҳол»	88
«Буғдой ётди. Ерга ястанди»	89
Онамни эслаб	90
14 майда	92
«Қамал чоғи болалигим кечган уйни»	95
«Тушираман қудуққа челақ»	96
«Ширин сўзда бор экан қусур?»	97
«Вақти-вақти билан оғишмай»	98
«Бутун ҳаётимни ўлчовга солдим»	99
«Дўстга кўмак қўлларингни чўз»	100
«Нимаики»	101
«Ёз палласи ўғлимни кузатаман»	102
«Чиройли шарлар қўлда»	103
«Тушимга киради»	104
«Нажотсиз сўқирдек чекдинг не афғон»	106
«Бизни тақдир эмас ва ҳаттоки йил»	107
«Телефондан оқиб келади бир оҳ»	108
«Азизим, саҳарда туриб хат ёзинг»	109

«Энг муҳими юксак тутмоқлик бошни» . . .	110
Чили фиғони	113
Никола Вапцаров хотираси	115
Қорақалпоғистон ҳақида сўз	116
1. Осиё жазираси остида	116
2. «Нукусдан нарида, узоқ овулда»	116
3. Доктор Воскобойников хотираси	117
4. Сора ўтининг ҳаяжони	119
5. Қорақалпоқ танқидчиси Қўнисбой Камоловга	121
6. Дўстга мактуб	123
Михаил Петровнинг саргузашти (Драматик дoston)	

1922.

На ўзбекском языке

**«Библиотека Дружбы»
Поэзия народов СССР**

Олег Николаевич Шестинский

ДРУЗЬЯМ

С т и х и и п о э м а

Перевод с издания изд-ва «Современник»
Москва — 1977 г.

Редактор М. Жалилов
Рассом Ю. Габзалилов
Расмлар редактори А. Бобров
Техн. редактор Е. Потапова
Корректор Ш. Соатова

ИБ № 1605

Босмахонага берилди 16. 03 81. Босишга рухсат этилди 28. 12. 81
Формати 70×90^{1/32}. Босмахона қоғози №1 Мактаб гарнитураси.
Юқори босма. Шартли босма л. 5,85. Нашр. л. 4,73. Тиражи
10000. Заказ №248. Баҳоси 85 т.

Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129,
Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси
ишлари Давлат Комитетининг Тошкент «Матбуот» полиграфия
ишлаб чиқариш бирлашмасининг 2- босмахонаси. Янгийул ш.,
Самарқанд кўчаси, 44.